

Nico Servaas (rechts) met Tjibbe Veelo (Jumping Jewels)
en Leo Bennink (The Motions) (Zie pagina 28)

In dit nummer:

De periode na 15
augustus 1945.....2

Extreem geweld tijdens
koloniale oorlogen in
vergelijkend perspectief
1945-1962.....5

De koloniale bijziend-
heid voorbij.....15

Indië-herdenking in
corona-tijd.....16

Sophiahof – Van Indië
tot nu.....19

Mogen we altijd in dit
kamp blijven?.....21

JES Nieuws.....22

Een vergeten golf van
etnisch geweld.....24

Nico Servaas, wie heeft
hem niet gekend.....28

Oproep nabestaanden
Krijgsgevangenkamp
Fukuoka-14.....30

Column.....32

Links4u.....33

Van de redactie

Een ander herdenkingsnummer dan u gewend bent. Oorzaak: de corona-crisis, die ook de 75^e herdenking in z'n greep heeft. Desondanks een interessant en extra dik nummer met een artikel over een vergelijkend perspectief van extreem geweld in koloniale oorlogen. Ook een bijdrage van twee gast-auteurs, Jan Willem Hoegen en Nico Vink. Een uitgebreide bijdrage van Stichting Japanse Ereschulden en verder een al wat ouder interview van Trouw-journalist Meindert van der Kaaij met historicus William Frederick over de gruwelijke Bersiap-periode. En tenslotte, omdat in deze periode ook docufilms worden vertoond, een leuk artikel over Nico Servaas, eigenaar van de vroegere Muziekhandel Servaas in Den Haag. De redactie wenst u een waardige herdenking toe en veel leesplezier met deze editie.

Heeft u zelf een item, waarvan u denkt dat dit onze lezers zal interesseren? NICC Magazine stelt haar redactionele inhoud met alle plezier voor u open.

Graag willen wij u ook wijzen op de mogelijkheid **NICC Magazine als advertentie medium** te gebruiken. Hierbij een oproep aan alle lezers die eigenaar zijn van een bedrijf of er werkzaam zijn als PR manager om NICC Magazine als mogelijkheid te zien om **uw bedrijf of product onder de aandacht** van nu bijna 10.000 abonnees te brengen. Tevens willen wij een beroep doen op uw **waardering** als abonnee voor het zeer vele werk dat wij maandelijks aan NICC Magazine hebben. Houdt u in gedachten dat NICC Magazine geheel GRATIS is, hetgeen echter niet betekent dat wij geen kosten hebben. Juist in deze tijden is

uw betrokkenheid bij NICC Magazine van groot belang en vragen wij u een **VRIJWILLIGE DONATIE**. Wij zullen u daarvoor zeer dankbaar zijn en u zult verzekerd zijn van een blijvende gratis toezending van uw geliefde en gewaardeerde NICC Magazine. Onze volledige bankgegevens zijn: (BIC: RABONL2U) **NL39 RABO 0129 216 836** t.n.v. **N.I.C.C.** Den Haag NL.

Mogen wij u tenslotte vragen om NICC Magazine zoveel mogelijk bij uw familie, vrienden en kennissen onder de aandacht te brengen? Vraag hen ook gratis abonnee te worden. Wij wensen u weer veel plezier met uw NICC Magazine. Mede dankzij uw donaties en advertenties kan NICC Magazine helemaal GRATIS blijven.

Hans Vogelsang, hoofdredacteur.

De periode na 15 Augustus 1945

Door: Jan Willem Hoegen

Dit jaar vierden we dat het 75 jaar geleden is dat aan de 2e Wereldoorlog een einde kwam. Op 5 mei 1945 in Europa en op 15 augustus dat jaar in Zuidoost Azië. Voor Nederlands-Indië betekende de capitulatie van het Japanse leger nog niet het einde van het bloedvergieten.

Vele duizenden Nederlanders, Indische Nederlanders, Chinezen en andere niet-Indonesiërs werden op gruwelijke wijze vermoord door Pemuda's (jonge revolutionairen).

Daarom juist in deze maand van herdenken onderstaand artikel van Jan Willem Hoegen om de lezers ervan te doordringen dat met het einde van de Japanse bezetting niet alles pais en vreë was. (redactie)

Het is goed te bedenken bij het beoordelen van de situatie in Indië kort na 15 augustus 1945, dat er twee groepen Indonesiërs waren. Enerzijds de oudere Indonesiërs die opgegroeid waren met de Nederlandse normen en waarden; anderzijds de jonge Indonesiërs, geboren na 1930.

Die jongeren waren drie jaar blootgesteld aan de Japanse racistische propaganda: weg met alle blanken uit Azië, Azië voor de Aziaten die niet de Christelijke godsdienst aanhangen, onder leiding van de Japanners. Die boodschap was drie jaar lang op elke straathoek in en om de grote steden op Java, dag en nacht uiterst luid rondgebazuind met hoog opgehangen luidsprekers.

Daarnaast moeten we niet vergeten dat, in het begin, we onder Indonesië slechts Java moeten verstaan. Zeker geldt dat voor de zogenaamde bersiap periode, die slechts op beperkte schaal op Sumatra heeft plaatsgevonden. Dat verklaart veel van wat er gebeurde in de nieuwe republiek.

De oudere Indonesiër die weet dat onafhankelijkheid alleen te verkrijgen is indien de Verenigde Staten hen zullen erkennen in de Verenigde Naties.

Tevens is de oudere Indonesiër zich er van bewust dat Nederland en Indië de vijfde economische macht van de wereld waren en dat dat alleen tot stand was gekomen door instemming en

samenwerking van de Indonesische bevolking met de Nederlanders. Een en ander had tot gevolg dat in de jaren dertig de Indonesische bevolking een welvaartsniveau had dat ongekend was. En die hoge welvaart voor de gewone "boeng" wensten ze niet op te geven. Dus een onafhankelijkheid maar met nog lang een samenwerking met de Nederlanders. Dat zien we terug bij de uitkomst van de Ronde Tafel Conferentie van november 1949.

Soekarno en Hatta

Daarnaast was er de jongere Indonesiër die pas met derden wil praten nadat alle blanken hun land verlaten hebben, liefst met geweld. Tevens werden zij ook gemanipuleerd door de toen nog aanwezige Japanners, die nu na de oorlog wilden zorgen dat Indonesië een gewillige grondstoffenleverancier werd van Japan. Dan was er met name op Java nog een derde partij. Dat waren misdadigers benden die vanouds door de Nederlanders gedoogd waren zolang zij de Nederlandse belangen niet beschadigden. Deze mensen boden hun diensten aan de Indonesiërs die hun het meeste boden.

Het waren de ex-KNIL officieren die het belang voor hun positie van deze benden inzagen en gebruikten. Tevens ontdekten ze zo een manier van financiering los van het centraal gezag.

Omdat de Britten pas op het laatste moment als geallieerde macht Java en Sumatra moesten bezetten (en de Nederlanders met de Australiërs mee mochten naar de rest van de archipel), hadden

de Japanners de opdracht om orde en rust op Java te handhaven. De Britten hadden eenvoudigweg niet de mensen om Java effectief te bezetten noch het geld om de benodigde uitrusting aan te schaffen voor een grotere militaire macht noch hadden zij de politieke wil om op Java te vechten tegen de Indonesiërs.

Het probleem van de jongere Indonesiër was dat ze Soekarno als hun leider zagen (Indonesië was het enige land in Azië, met uitzondering van de Molukken en Nieuw Guinea, waar door de plaatselijke bevolking niet fel tegen de Japanners is gevochten). Tijdens de Japanse tijd had hij hun enthousiast gemaakt voor onafhankelijkheid onder Japanse leiding omdat hij in de onoverwinnelijkheid van de Japanners geloofde. Tevens lichtten de Japanse officieren ook hen in over "bijltsesdag" in Nederland na de Duitse capitulatie.

Zij wilden wel onderhandelen maar dan met de diplomatie van de bambu runting en met Indonesië bedoelden zij Indië plus Malakka, geheel Borneo, geheel Timor en geheel Nieuw Guinea (Minangkabauers waren ook in Maleisië politiek actief).

Minister-president Willem Drees

Maar voor veel oudere Indonesiërs was hij de collaborateur met Japan en verantwoordelijk voor de dood van miljoenen Indonesiërs. Dat was ook de reden dat, onder andere, de Nederlandse minister-

president Willem Drees met deze man onder geen beding wenste te onderhandelen. En dat na de Indonesische onafhankelijkheids erkenning, Nederland Soekarno niet uitnodigde om als staatshoofd van een bevriende natie naar Nederland te komen.

Met bamboesperen en kapmessen gewapende revolutionaire bendes

Het resulteerde in een felle machtsstrijd in Indië tussen de verschillende Indonesische bevolkingsgroepen, die voor hen veel belangrijker was dan de strijd tegen de Nederlanders en zeker vele malen wreder. Zoals bij de Madioen-opstand op Java. Berucht is ook de meedogenloze terreur van de communisten en de Darul Islam onder de burgerbevolking op Java. Regelmatig kwamen strijders dan ook even schuilen en uitrusten in een van de Nederlandse sectoren op Java; ook konden ze vaak tekorten aan voedsel en medicijnen daar aanvullen.

Op 17 augustus 1945 wist Soekarno dat Amerika het onmogelijke mogelijk had gemaakt; Japan had de oorlog verloren. Indonesische jongeren en de hoogste in rang aanwezige Japanners eisten van hem dat hij de onafhankelijkheid van Indonesië uitriep. Onder deze druk bezweek hij.

Soekarno realiseerde zich dat hij die onafhankelijkheid niet voor zijn land kon verkrijgen op de manier die de jongeren in hun hoofd hadden. Het moorden,

verminken, verkrachten en plunderen van de jongeren zou de onafhankelijkheid alleen maar onbereikbaar maken. Samen met Hatta bedacht hij een aantal maatregelen om de onafhankelijkheid toch te verwerven.

Als de man die Indonesië naar buiten vertegenwoordigde zochten Soekarno en Hatta Sjahrir aan. Die was in de oorlog fel anti-Japans geweest, hij was zelfs betrokken geweest bij een opstand tegen de Japanners in de oorlog.

Zij verzochten Javaanse KNIL-officiëren om een Indonesisch leger op te richten onder leiding van een jonge Javaan, geheten Soedirman, dat het alleenrecht kreeg op wapens. Zij richtten beschermde kampen in waar blanken, Chinezen en Christelijke Indonesiërs, Libanezen en de Armeniërs, beschermd zouden worden tegen de Javaanse revolutionaire jongeren.

Moesso

Het waren de Haagse politici die dit niet inzagen en ook weigerden in te zien. Dat maakte de scheiding tussen Nederland en Indonesië zo gewelddadig ook nog na de soevereiniteitsoverdracht. Door het niet overdragen van het (mondeling toegezegde) Nederlandse deel van Nieuw Guinea aan de nieuwe staat Indonesië bleef de

situatie ook nog tientallen jaren weinig vriendelijk. En dat terwijl tienduizenden Nederlanders zo graag "hun" land wilden helpen bij verdere opbouw. Maar ook zij begrepen veelal niet dat absolute onafhankelijkheid voor de nieuwe staat een noodzaak was.

Dan was er nog het communisme. Bij de ouderen, zichzelf noemende intellectuelen, was het mode sympathie te hebben voor het communisme, de Goelag-archipel was volgens hen een verzinsel van de Amerikanen en het massaal vermoorden van burgers in opdracht van Stalin was ook een onzinbericht. Bij de jongeren was er de overeenkomst met de communisten van: vermoord alle blanken. In 1926 was er door Moskou een opstand in Indië georganiseerd.

In augustus 1948 kwam op Java de heer Moesso aan, die 22 jaar ondergedoken was geweest in de Sovjet Unie na die opstand. Hij vertelde dat de Sovjet Unie in december 1948 bevrijdingstroepen naar Indië zou sturen en dat het dus tijd was zich bij hem aan te sluiten. Een kleine groep sloot zich bij hem aan en kwam in september in opstand tegen Soekarno en Hatta.

Maar ze hadden pech. Noch de bevolking noch het leger steunden hen. Hatta en generaal Nasoetion grijpen snel en hard in.

Net als in 1926 liet Moesso zijn vrienden in de steek in de hoop zijn eigen hachje te kunnen redden. Op 31 oktober werd hij te Soemanding rond 11 uur gedood. Op 21 februari 1949 werd Tan Malakka, ook een communist, bij Selopanggoeng gedood.

Soedirman die ziek was durfde niet tegen Nasoetion in te gaan toen hij bemerkte dat vrijwel de gehele legertop achter Nasoetion stond. Soekarno hilde en zei dat Moeso en Malakka een paar jaar te vroeg waren met hun

machtsgreep. Zowel Soedirman als Soekarno hadden sympathie voor het communisme.

Soekarno lijft het Nederlandse deel van Nieuw-Guinea in

Soekarno gokte nu dat het communisme uiteindelijk zou zegevieren over het westen. In de periode 1954-1956 organiseerde hij geruchtmakende showprocessen in de Sovjet stijl. Onder andere tegen de Nederlandse zakenmensen Jungschläger en Schmidt.

In 1961 liet hij een verpletterende militaire strijdmacht opbouwen op Celebes met geschonken wapens van de Sovjet Unie, ter waarde van 600 miljoen Amerikaanse dollars, om Nederland uit Nieuw Guinea te verjagen.

In 1965 wilde hij de gehele legertop laten uitmoorden. Dat laatste betekende zijn politieke einde.

Hoe ingrijpend de oorlogsperiode was voor de nieuwe republiek, blijkt ook uit het feit dat men bij de spelling voor de schrijftaal Bahasa uit het Maleis, overging van de taal met de rijkste klankkleur (het Nederlands) naar de taal met de armste klankkleur (het Japans).

We zien dat ook terug bij het vervangen van de naam van de stad Batavia. Men koos toen niet voor de oud-Javaanse naam Jacatra maar voor de Japanse verbastering Djakarta.

Extreem geweld tijdens dekolonisatie oorlogen in vergelijkend perspectief, 1945-1962

Door: Thijs Brocades Zaalberg en Bart Luttikhuis

Het afgelopen decennium is in Nederland een verhit debat ontstaan over het extreme geweld dat militairen in Nederlandse dienst hebben gepleegd in Indonesië tussen 1945 en 1949. Ook in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn soortgelijke discussies ontstaan. Maar een grondig vergelijkend onderzoek naar buitensporig geweld in Indonesië, Algerije, Indochina, Maleisië, Kenia en andere plaatsen tijdens de dekolonisatieoorlogen is echter zelden verricht. Dit forum is gebaseerd op de eerste uitkomsten van een recent onderzoeksproject en een congres waarin de mogelijkheden voor gericht vergelijkend onderzoek zijn verkend. De voorlopige resultaten die wij hier delen laten zien dat de gewapende conflicten weliswaar sterk van elkaar verschilden, maar dat er meer overeenkomsten dan verschillen zijn in de manieren waarop extreem geweld daarin werd toegepast en kan worden verklaard. We concluderen onder meer dat in alle gevallen sprake was van een vorm van geïnstitutionaliseerde straffeloosheid, die het soort situaties mogelijk maakte waarin troepen in dienst van de koloniale machthebbers extreem geweld gebruikten.

Inleiding^[i]

De wreedheden die Nederlandse troepen begingen tijdens de Nederlands-Indonesische Oorlog (1945-1949) zijn een van de heetste historische hangijzers van de afgelopen tien jaar. Onder invloed van het Rawagedeh-proces, de eerste van een reeks

rechtszaken die het Comité Nederlandse Ereschulden tegen de Nederlandse staat aanspande, hebben de Nederlandse samenleving en de politiek deze zwarte bladzijden in onze geschiedenis weer opengeslagen.^[ii] In het spoor van de herlevende publieke belangstelling hebben ook historici het op zich genomen om deze wandaden te bestuderen. De historicus Rémy Limpach liep hierbij voor de troepen uit en kwam in zijn baanbrekende boek *De brandende kampongs van Generaal Spoor* (2016) tot de conclusie dat de Nederlandse troepen 'een spoor van brandende kampongs en stapels lijken' door de Indonesische archipel hadden getrokken.^[iii]

Tijdens de tijdelijke geallieerde bezetting van Indonesië verbrandden Brits-Indische troepen kamponghuizen in Bekasi op West-Java als represaillemaatregel (november 1945). Dit voorbeeld steunt de gedachte dat dit extreme geweld tijdens de dekolonisatie vanuit een internationaal en vergelijkend perspectief bestudeerd moet worden. [Foto Imperial War Museum, Londen]

Meerdere opeenvolgende Nederlandse kabinetten hadden de door

Nederlanders gepleegde wandaden gebagatelliseerd als niet meer dan individuele 'excessen' in een verder correct uitgevoerde militaire operatie. Limpach toonde daarentegen aan dat het extreme geweld structureel van aard was.^[iv] Na de toenemende druk van de (nog steeds lopende) rechtszaken en de publicatie van Limpachs boek besloot de Nederlandse overheid eind 2016 om eindelijk financiële ondersteuning te bieden aan een initiatief dat drie Nederlandse historische instituten in 2012 hadden opgezet voor een gezamenlijk, onafhankelijk onderzoeksprogramma.^[v]

Dit forum is het eerste gepubliceerde resultaat van een van de acht subprojecten binnen dit onderzoeksprogramma. Onder de titel *De kolonisatieoorlogen vergelijken: extreem geweld tijdens herbezetting en irreguliere oorlogvoering* wordt het Nederlandse extreme geweld in Indonesië tijdens de periode 1945-1949 gecontextualiseerd en vergeleken met het gebruik van geweld door andere koloniale overheersers. Als de coördinatoren van dit subproject hebben wij in het voorjaar van 2019 vijf internationale onderzoekers, namelijk experts op het gebied van Britse en Franse koloniale oorlogvoering en van militaire geschiedenis in het algemeen, gedurende drie maanden uitgenodigd voor een gezamenlijk onderzoeksverblijf op het Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences (NIAS).^[vi] Dit NIAS-themagroeproject had als doel het gebruik van extreem geweld door koloniale veiligheidstroepen in Nederlandse, Britse of

Franse dienst tijdens de periode van dekolonisatie te vergelijken en te duiden.

Bij het kiezen van onze onderzoekspartners hebben we getracht een team te vormen waarin de verschillende historische benaderingen samenkomen: van krijgswetenschap, koloniale en imperiale geschiedenis tot politicologie en gendergeschiedenis. In plaats van de internationale onderzoekers ieder hun eigen casestudy te laten uitvoeren en het echte vergelijken uit te stellen tot de conclusie, hebben we elke niet-Nederlandstalige NIAS-fellow gekoppeld aan een Nederlandse wetenschapper uit een van de andere subprojecten van het overkoepelende onderzoeksprogramma, zodat ze hun onderzoeksthema konden vergelijken met de Nederlands-Indonesische kwestie.

In dit forum presenteren we de resultaten van deze intellectuele uitwisseling rond de centrale vraag waarom en hoe koloniale veiligheidstroepen in zoveel dekolonisatieoorlogen overgingen tot het gebruik van extreem geweld om de antikoloniale opstanden de kop in te drukken.

In deze inleiding op het forum geven we eerst een meer gedetailleerde definitie van extreem geweld ('wat vergelijken we'). Vervolgens gaan we in op de toegevoegde waarde van deze vergelijkende benadering ('waarom vergelijken we'). Daarna laten we kort zien hoe tijdgenoten, journalisten en historici in het verleden vergelijkingen vaak vrij ad hoc als hulpmiddel hebben ingezet, en wat historici hebben geschreven over de aard en oorzaken van extreem geweld in dekolonisatieoorlogen. Ook leiden we de andere vier bijdragen kort in en geven we aan hoe daarin vergeleken wordt, en ten slotte trekken we een aantal conclusies.

Aangezien de empirische basis van dit forum slechts vier casestudy's betreft, zijn de resultaten van dit forum verkennend van aard.^[vii] Door tijds- en financiële beperkingen hebben we in ons project keuzes moeten maken in termen van zowel onze focus als de onderzoekers die we konden uitnodigen om deel te nemen. Zo richt ons project zich op escalaties van geweld, maar daarbij richt het zich primair op het vergelijken en verklaren van het geweld dat de Nederlandse, Britse en Franse koloniale mogendheden in de verschillende conflicten pleegden.

Tijdens een doorzoekingsactie van een kampong, vermoedelijk op Sumatra, ondervragen Nederlandse militairen op 6 juli 1949 een Indonesische gevangene. Het onderschrift verwijst naar 'peloppers' (ook wel 'ploppers'), dit was de denigrerende term die zij vaak voor vijandelijke strijders gebruikten. [Foto Nederlands Instituut voor Militaire Historie]

Hoewel Roel Frakking en Martin Thomas in hun forumbijdrage wel ingaan op de lokale geweldsdynamiek, valt het perspectief van de slachtoffers van dit geweld grotendeels buiten beschouwing en ligt hier dus ruimte voor toekomstig vergelijkend onderzoek. Door onze focus op koloniale wreedheden hebben we ook geen vergelijkingen kunnen trekken met vreedzamer verlopen dekolonisatieprocessen of bijvoorbeeld de haastige terugtrekking door de Britse en Belgische troepen uit respectievelijk India en Congo, die

wel in extreem gewelddadige burgeroorlogen uitmondde.

Wat vergelijken we? Definities en vormen van wangedrag

Het centrale thema van dit forum is dus 'extreem geweld in dekolonisatieoorlogen'. Maar wat onderzoeken we nu precies? Wij richten ons specifiek op buitensporig geweld: de momenten waarop geweld bepaalde grenzen overschrijdt. Dit kunnen wettelijke grenzen zijn, maar ook normatieve of politieke. Het is echter uiterst complex om in detail af te bakenen welke situaties precies vallen onder wat eerdere auteurs in hun werken over het Nederlands-Indonesische conflict hebben gedefinieerd als 'excessief geweld', 'ontsporing van geweld', 'extreem geweld', 'massageweld' of 'oorlogsmisdaden'. Vaak is het analytisch problematisch om deze transgressies te onderscheiden van geweld in het algemeen, juist in een koloniale context waarin het rechtstelsel zelf vaak een wapen was in handen van de koloniale mogendheden die zich al voor de Tweede Wereldoorlog veelal als een politiestaat manifesteerden. Extreem geweld kan ook niet los worden gezien van de bredere context van oorlogsvoering – het type oorlog en de intensiteit ervan – waarin het plaatsvindt.

Dus waar trekken we de grens? In essentie zijn we uitgegaan van wat we binnen onze internationale onderzoeksgroep een 'commonsensical approach' noemden, een benadering die is geïnspireerd op (maar niet uitsluitend beperkt blijft tot) de brede kaders voor onder meer geweldsgebruik en omgang met gevangenen zoals uiteengezet in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens die in december 1948 door de VN is aangenomen, de Derde

en Vierde Geneefse Conventies van het daaropvolgende jaar en het in 1950 ondertekende Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.^[viii] Juist omdat dergelijke wettelijke kaders ten tijde van de Nederlands-Indonesische Oorlog nog volop in ontwikkeling waren en de koloniale machten het in de meeste gevallen niet van toepassing beschouwden op wat zij presenteerden als 'interne conflicten' binnen hun koloniale rijk, willen we hier niet te diep ingaan op de vraag naar de geldigheid van dat wettelijke kader tijdens deze dekolonisatieconflicten. Andere auteurs hebben dat al veel gedetailleerder gedaan dan hier voor ons mogelijk is.^[ix] In plaats daarvan benadrukken we bij onze benadering dat in de meeste gevallen van extreem geweld iedereen, van opperbevelhebber tot dienstplichtige, zich er heel goed van bewust was als hij of een collega een grens overschreed, bijvoorbeeld in gevallen van marteling, executies, verkrachting, plundering of het platbranden van hele dorpen. Dit idee wordt bevestigd door dagboeken van bijvoorbeeld Nederlandse soldaten die in sommige gevallen zelfs expliciet vergelijkingen trokken met praktijken van de nazi's tijdens de bezetting van Nederland.^[x]

Net als politici, militairen of ambtenaren in officiële bronnen deden, interpreteerden of legitimeerden de auteurs van deze dagboeken dergelijke daden vaak als 'een noodzakelijk kwaad', wat impliciet laat zien dat ze maar al te goed wisten dat ze een ethische of wettelijke grens hadden overschreden.

In onze benadering is een specifiek aspect dat geweld extreem maakt van speciaal belang, namelijk het gegeven dat het geweld bewust tegen non-combattanten is gericht. Non-combattanten kunnen zowel

burgers zijn die niet bij gevechtshandelingen zijn betrokken als gevangengenomen strijders of verdachten. Met name in irreguliere oorlogen is de eerste groep – is het een burger of is het een guerrilla? – lastiger te definiëren dan de tweede. Een complicerende factor bij het maken van het onderscheid tussen burgers en guerrilla's is de logistieke en andersoortige steun die guerrilla's regelmatig van delen van de civiele bevolking ontvingen. Bij wandaden die in gevangenschap werden gepleegd, zoals marteling, het executeren van arrestanten, verkrachting en willekeurige sadistische handelingen, is het over het algemeen wel glashelder dat er een grens is overschreden.

Extreem geweld had in dekolonisatieoorlogen verschillende uitingvormen. Naast de bekende voorbeelden van fysiek geweld werd non-combattanten ook op andere manieren schade berokkend, bijvoorbeeld door hun bezittingen en bestaansmiddelen te vernielen voor niet-militaire doeleinden zoals (collectieve) wraak, intimidatie en straf. Ook gedwongen migratie en massa-internering en daarmee de ontworteling van hele gemeenschappen kwamen vaak voor, bijvoorbeeld in Kenia, Algerije en Maleisië.^[xi] Vaak hadden vele honderdduizenden mensen zwaar te lijden onder dergelijke maatregelen die gericht waren op het

controleren van de bevolking zodat de guerrilla's voedsel en andere steun onttrokken werden. De Nederlanders maakten in Indonesië geen georganiseerd gebruik van wat in Engelstalige militaire doctrines over de bestrijding van opstanden ('counter-insurgency') bekend staat als 'population and resources control'. Een vergelijking van de Nederlandse strategische motieven met die van andere koloniale machten doet echter vermoeden dat het massaal platbranden van hele dorpen – een gewelddaad die Nederlandse troepen in Indonesië wel met regelmaat toepasten – naast collectieve bestraffing mogelijk ook op het controleren van de Indonesische bevolking en voedsel gericht was. Als dit inderdaad zo is, dan was de 'klassieke' koloniale methode van het op grote schaal platbranden van dorpen uiteindelijk contra-productief, omdat het de burgerbevolking door het verdere gebrek aan Nederlandse controlemaatregelen juist in handen van de guerrilla's dreef.^[xii]

Bij het vergelijken van de historische literatuur over vormen van geweld werd ons al snel duidelijk dat nationale obsessies vaak een drijvende factor zijn geweest achter de wetenschappelijke interesses voor wat wij 'iconische vormen van extreem geweld' noemen. Voor de Fransen is dat 'La Torture', het systematische gebruik van marteling in Algerije, terwijl het Britse icoon de gedwongen herplaatsing en massa-internering in 'Britain's Gulag' in Kenia betreft. In het Nederlandse collectieve geheugen spelen de zogeheten 'standrechtelijke executies' van non-combattanten in Indonesië een dergelijke iconische rol. Centraal daarbij staat de golf van executies op Zuid-Sulawesi door het Depot Speciale Troepen onder leiding van Raymond Westerling (december 1946-februari 1947).^[xiii] Een meer diepgaande vergelijking laat

echter zien – in dit forum vooral in de bijdrage van Stef Scagliola en Natalya Vince – dat deze ‘iconen van het collectieve geheugen’ ook kunnen werken als ‘zwarte gaten’, die het leeuwendeel van de wetenschappelijke aandacht opslokken en zo ook bij de onderzoekers blinde vlekken creëren voor andere vormen van geweld.

Waarom vergelijken we? Voorbij ‘de ranglijst van wreedheid’

Net als in Nederland hebben deze extreme vormen van geweld, zoals marteling, executies en massale gedwongen verhuizing, ook in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk en zowel in wetenschappelijke als maatschappelijke en soms juridische kringen recent voor opschudding gezorgd. Dit betreft vooral de conflicten in Algerije (1954-1962) en Kenia (1952-1956) en in mindere mate in Indochina (1945-1954) en Maleisië (1948-1960).

Het wetenschappelijke en publieke debat ontstijgt echter zelden het nationale niveau, waardoor we in Nederland kansen hebben laten liggen om beter inzicht te krijgen in de escalatie van geweld. Dit wil niet zeggen dat er nooit vergelijkingen zijn getrokken. Het domein van koloniale en imperiale geschiedenis kent over het algemeen een rijke traditie van vergelijkend onderzoek.[\[xiv\]](#) Ook processen van dekolonisatie zijn met elkaar vergeleken, maar dan vooral op het niveau van beleid, diplomatie en strategie voor de Franse en Britse gevallen, bijvoorbeeld door wetenschappers als Martin Thomas die ook deel uitmaakt van dit project en dit forum.[\[xv\]](#) Maar naar de toepassing van extreem geweld is verrassend genoeg tot nog toe nauwelijks vergelijkend onderzoek gedaan.

Deze wetenschappelijke leemte heeft diverse actoren in de publieke ruimte er niet van weerhouden om meer oppervlakkige vergelijkingen te trekken, vaak ook met opportunistische redenen. De Nederlandse legercommandant generaal Simon Spoor deed dit bijvoorbeeld al in 1946. Hij vergeleek – nogal selectief en uiteraard in het voordeel van zijn eigen troepen – de ‘directe methoden’ van zijn eigen koloniale leger met de willekeurige Britse inzet van zware wapens tijdens de slag om Surabaya in november dat jaar en elders tijdens hun bezetting van delen van Java en Sumatra. De Nederlandse procureur-generaal Henk Felderhof, een sleutelfiguur in de vervolging en legitimering van extreem geweld in Indonesië, trok in 1948 een soortgelijke vergelijking toen de Britse *Royal Air Force* aan het begin van de communistische opstand in het buurland Maleisië bombardementen uitvoerde op communistische rebellen.

Kapitein Raymond Westerling

Uit eigenbelang legitimeerde Felderhof zo de golf van executies van Indonesiërs eind 1946 en begin 1947 op Zuid-Sulawesi onder leiding van de beruchte kapitein Westerling. Deze kapitein zou de terreurcampagne enkele jaren later in zijn memoires op exact dezelfde wijze rechtvaardigen, zie hiervoor de forumbijdrage van Azarja Harmanny en Brian McAllister Linn.

Recentere vergelijkingen van buitensporig geweld tijdens Franse,

Britse, Nederlandse en andere koloniale ‘counter-insurgencies’ zijn eveneens vaak gericht op soortgelijke vormen van ‘classificatie van schuld’. Een belangrijke doelstelling was er vaak in gelegen om vast te stellen of ‘wij’ Nederlanders slechter of – zoals meestal werd geopperd – nog niet zo slecht waren als andere koloniale machten. In dergelijke vergelijkingen werden vaak de Fransen in Algerije of de Portugezen in Mozambique als toonbeeld van de meest extreme geweldplegers gebruikt. Niet alleen Nederlandse tijdgenoten en journalisten, maar ook gerespecteerde wetenschappers hebben zich aan vergelijkingen met een dergelijke uitkomst gewaagd. Zelfs een van de beste vergelijkingen in zijn soort bleef daarmee toch ‘zeer schetsmatig’, zo gaven Jacques van Doorn en Wim Hendrix in 1985 in hun baanbrekende studie *Ontsporing van geweld* grif toe.[\[xvi\]](#)

De veelal vluchtige vergelijkingen hebben het publieke debat in Nederland geschaad. Nog altijd wordt hier het excuus gebruikt dat het Nederlandse geweld in Indonesië dan misschien wel erg was, maar toch lang niet zo erg als wat de Fransen in Algerije hebben gedaan.[\[xvii\]](#)

Juist vanwege de impact die eerdere vergelijkingen op het publieke debat hebben gehad, hebben wij ervoor gekozen onze eerste resultaten in dit nummer van *BMGN – Low Countries Historical Review* op te nemen in de vorm van een forumdiscussie die het publieke debat in Nederland hierover hopelijk kan verdiepen. Het doel van ons project is niet om te komen tot wat David Anderson terecht minachtend een ‘league table of barbarity’, een ranglijst van wreedheid, noemt. Wij verkennen daarentegen de vraag waarom deze oorlogen, terwijl ze in poli-

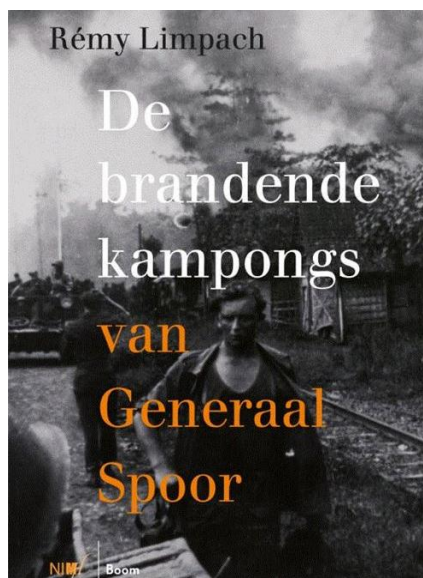
tiel en militair-strategisch opzicht van elkaar verschilden, *allemaal* zodanig zijn geëscaleerd dat koloniale mogendheden zich veelvuldig hebben bezondigd aan ernstige schendingen van de mensenrechten.^[xviii]

De zware gevechten die de Fransen in Indochina leverden waren bijvoorbeeld onvergelijkbaar met de schaal en intensiteit van de strijd die de Britten voerden in Maleisië en Kenia.^[xix] Toch gingen ook de Britten ondanks de relatief kleinschalige en lokale aard van het verzet waar ze mee te maken kregen consequent extreem repressief en vooral in Kenia op zeer gewelddadige manier te werk. De mythe van een voorbeeldige Britse 'hearts and minds'-benadering die tijdens 'counter-insurgency' campagnes stevast zou zijn gecombineerd met een 'minimum force philosophy' is allang ontkracht door wetenschappers zoals Huw Bennett die ook aan dit forum bijdraagt.^[xx] Als gevolg van internationale politieke beperkingen in combinatie met het feit dat de Republiek Indonesië relatief weinig wapens tot haar beschikking had, kregen ook de Nederlanders in Indonesië slechts in beperkte mate te maken met grootschalige gevechtssituaties. Toch is ook de structurele aard van de door Nederlandse troepen gepleegde wandaden duidelijk vastgesteld. Maar waarom vonden zij die in Indonesië, Algerije, Kenia en Maleisië onder uiteenlopende omstandigheden buitensporige gewelddaden pleegden, verordenden of goedpraatten dit dan zo onvermijdelijk, logisch of in ieder geval verdedigbaar?

Aard en oorzaken van extreem geweld

Excessief geweld tegen non-combattanten heeft zelden of nooit een enkele oorzaak of

aanleiding; het is vrijwel altijd het gevolg van meerdere verschillende factoren die elkaar versterken.^[xxi] In ons project willen we niet simpelweg een opsomming van deze factoren geven – wij proberen te denken in termen van causale hiërarchie. We willen het relatieve belang afwegen van aan de ene kant situationele oorzaken voor extreem geweld, zoals falend leiderschap, gebrek aan toezicht en juridische duidelijkheid, onervarenheid, mentale uitputting bij de troepen, individuele persoonlijkheid en specifieke incidenten die een 'geweldsspiraal' uitlokken, en van aan de andere kant verklaringen die voortkomen uit meer structurele factoren zoals een koloniale traditie en cultuur van geweld, de aard van de irreguliere oorlogsvoering in het

algemeen en de erfenis en het 'brutaliserende effect' van het alom tegenwoordige geweld van de recente wereldoorlog op de generatie die in Indonesië vocht.^[xxii] Door de verschillende contexten te vergelijken en zo de oorzakelijke factoren tegen elkaar af te wegen en aan elkaar te koppelen, kunnen we dichter in de buurt komen van een antwoord op de klassieke vraag: was het extreme geweld van dekolonisatieoorlogen een 'ongelukkig bijverschijnsel' van gevechts-

operaties of een doelbewuste strategie van 'hard toeslaan' en 'exemplarisch geweld' gebruiken?

Deze vraag zit het Nederlandse debat al decennialang dwars, en het was Rémy Limpach die in zijn boek met een compromis kwam: het merendeel van het gebruikte extreme geweld was volgens hem wel 'structureel' maar niet 'systematisch'.^[xxiii]

Daarmee bedoelde hij dat de door de Nederlandse leiders gekozen strategie extreem geweld onvermijdelijk en wijdverbreid maakte, maar dat tot het gebruik van extreem geweld (met een paar specifieke uitzonderingen) niet expliciet opdracht was gegeven. De vergelijking die Huw Bennett en Peter Romijn in dit forum maken tussen de verschillende politieke verantwoordingsprocessen aan Britse en Nederlandse zijde geeft echter aan dat zelfs Limpachs oplossing complicaties oplevert. Uit hun onderzoek moeten we immers concluderen dat het systeem, dat het gebruik van extreem geweld en de voortzetting daarvan mogelijk maakte, door de politiek en militair verantwoordelijken met meer voorbedachte rade in stand werd gehouden dan de formulering 'structureel maar niet systematisch' suggereert.

Hoewel ons project te kleinschalig is voor een volledige, puntsgewijze vergelijking van oorzakelijke factoren van extreem geweld, bieden de vier volgende bijdragen wel voldoende nieuwe inzichten om structurele en situationele oorzaken van extreem geweld beter te leren begrijpen, onderscheiden en indelen. Welke verbanden bestonden er tussen de lange lijst van oorzakelijke factoren die bijvoorbeeld Limpach heeft opgesteld? Deze artikelen dwingen ons kritische vragen te stellen daar waar tot nog toe vaak – ook bij onszelf – aannames de boventoon voerden.

De conclusie die wij trekken uit deze verkenning van de oorzakelijke hiërarchie van geweld is dat een cruciale factor in het verklaren van extreem gewelddadig gedrag van Europese soldaten *straffeloosheid* is: het gecombineerde effect van een gebrek aan toezicht door de overheid (waaronder het militaire apparaat), de media en het rechtssysteem aan de ene kant, en een gebrek aan juridische duidelijkheid aan de andere kant. Straffeloosheid is de spin die een groot aantal van de bovengenoemde factoren in het oorzakelijke web verbindt.

Straffeloosheid verergerde bijvoorbeeld het brutaliserende effect van blootstelling aan geweld en de algehele mentale uitputting bij de troepen. Straffeloosheid heeft ook te maken met meer structurele factoren, zoals het koloniale systeem waarin de witte man vrijwel onaantastbaar was. Bovendien kan straffeloosheid ook samenhangen met de aard van irreguliere oorlogsvoering of 'counter-insurgency' waarbij troepen sterk verspreid raakten (zelfs individuele pelotons konden worden onderverdeeld), zodat van toezicht nauwelijks sprake kon zijn.

Een geïnstitutionaliseerd systeem van straffeloosheid op het tactische niveau en een vaak bewust geïnstalleerd gebrek aan aansprakelijkheid op het strategische en politieke niveau vinden we terug in alle casussen die we voor dit forum hebben onderzocht, en lijken dus een spil te zijn waar een groot aantal oorzakelijke factoren om draait.

Hoe vergelijken we?

Ons project bestaat voornamelijk uit gerichte, sterk beschrijvende vergelijkingen. In de wetenschap dat we slechts drie maanden samen als onderzoeksgroep zouden doorbrengen, kozen we

ervoor ons te verdiepen in een klein aantal casestudy's en al deze casussen te relateren aan het centrale thema van het Nederlands-Indonesische conflict. De gekozen conflicten en de thema's daarbinnen zijn deels bepaald – en dus ook beperkt – door de beschikbaarheid van expertise en bronnen. In dit forum presenteren we vier vergelijkende casestudy's.^[xxiv] In onze selectie hebben we gekozen voor empirische vergelijkingen van specifieke thema's in plaats van grootschalige of breedvoerige vergelijkingen in vogelvlucht met veel algemeenheden en statistieken. Deze keuze zorgt er ook voor dat de verschillende auteurs-teams enigszins verschillende vergelijkmethoden hebben gekozen voor hun thema, variërend van een brede contextualisering in de bijdrage van Harmanny en Linn tot een veel meer gedetailleerde bronnenvergelijking van twee casussen in de bijdrage van Scagliola en Vince.

Twee van de vier bijdragen bestaan uit symmetrische vergelijkingen van twee casussen. Huw Bennett en Peter Romijn onderzoeken de oorzaken van het ontstaan en de voortzetting van wreedheden en spitsen zich toe

op de aansprakelijkheid en straffeloosheid op het hoogste politieke niveau. Zij vergelijken hoe beleidsmakers in Nederland en het Verenigd Koninkrijk omgingen (of niet omgingen) met informatie over wandaden in de koloniën. In de manieren waarop Nederlanders en Britten informatie ontkenden, verantwoordelijkheid ontweken, en schandalen probeerden te neutraliseren en te managen, en dus met andere woorden in de processen die politici en militairen hiervoor optuigden, zijn interessante verschillen te zien. Maar de uitkomst van de uiteenlopende processen, namelijk straffeloosheid en het voortduren van geweld, vertoonde verrassende overeenkomsten.

In de tweede symmetrische vergelijking richten Stef Scagliola en Natalya Vince zich op een specifieke vorm van extreem geweld, namelijk verkrachting. De Frans-Algerijnse en de Nederlands-Indonesische oorlog worden empirisch vergeleken, met name op het niveau van het ontstaan van narratieven en discoursen over verkrachting in oorlogstijd. Hierover, zo concluderen de auteurs, bestaan veel theorieën, maar empirisch onderzoek ontbreekt grotendeels. Vooral in de koloniale context zorgt het gebrek aan bronnen over verkrachting voor methodologische problemen voor de onderzoeker, wat een interessante paradox oplevert.

In relatie tot de Algerijnse Oorlog is verkrachting een veelbesproken en ook gepolitiseerd onderwerp, terwijl het thema in de Indonesische context bijna volledig wordt genegeerd. Toen Scagliola en Vince echter dieper gingen graven, ontdekten ze dat er voor Indonesische verkrachtingszaken – hoewel nog altijd schaars – toch meer archiefmateriaal bestaat dan voor de Algerijnse casus. De vraag is volgens hen dan ook in hoeverre het verschil in zichtbaarheid van verkrachting kan

worden verklaard op basis van het verschil in omgeving – dichtbij of ver van het slagveld – waar het misbruik plaatsvond, en de gevolgen daarvan voor de mogelijkheden tot genoegdoening voor de slachtoffers.

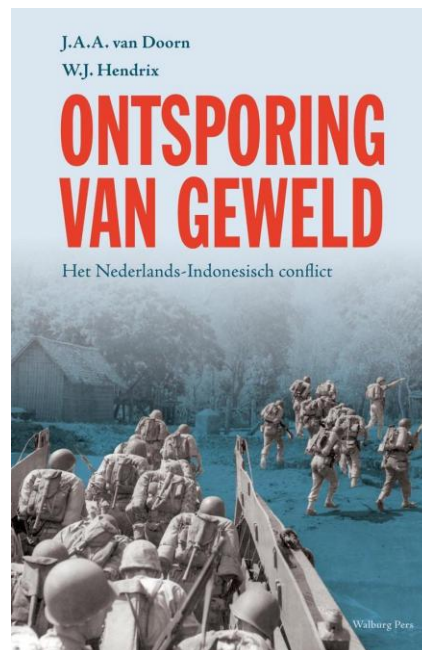
Azarja Harmanny en Brian Linn richten zich eveneens op een specifieke vorm van geweld. Zij deden onderzoek naar 'technisch geweld', het gebruik van zwaardere wapens zoals artillerie en gevechtsvliegtuigen. Deze term komt voor het eerst voor in de befaamde studie *Ontsporing van Geweld* van Van Doorn en Hendrix en is tot nu toe alleen onder Nederlandse wetenschappers in zwang.

Veel van deze wetenschappers associëren technisch geweld automatisch met extreme vormen van geweld en schrijven er vaak zelfs het merendeel van de burgerslachtoffers in Indonesië aan toe. Harmanny en Linn werpen een kritische blik op het nauwelijks gedefinieerde concept 'technisch geweld' zelf, alsook op de al te stellige aannames over slachtoffers. Aangezien het concept technisch geweld zo sterk bepaald is door zijn Nederlandse wortels, hebben de auteurs gekozen voor een asymmetrische vergelijking, waarin ze Nederlands technisch geweld in Indonesië centraal stellen en contextualiseren in de ontwikkelingen rond het gebruik van zware wapens door Westerse krijgsmachten in contemporaine conflicten.

Roel Frakking en Martin Thomas hebben zich ten slotte in hun brede schematische vergelijking van vijf casussen – reikend van Madagaskar tot Indochina – laten inspireren door recent politologisch onderzoek. Zij plaatsen het bekende narratief van dekolonisatieoorlogen als conflicten tussen koloniale mogendheden en rebellen naast een verkenning van

lokale ervaringen van onveiligheid – wat zij de microdynamiek van geweld noemen.

Tussen verschillende gebieden kon, zelfs binnen een en hetzelfde dekolonisatieconflict, een enorme variatie bestaan in de vormen en in de schaal van geweld. Frakking en Thomas constateren dat vooral in betwiste gebieden, die zij als 'interne grensgebieden' typeren, (vermeende) non-combattanten vaak het slachtoffer werden van gericht geweld. Als we inzicht willen krijgen in wie geweld gebruikte tegen wie en waarom, zo stellen de auteurs, dan kunnen we niet uitgaan van onveranderlijke loyaliteiten of vaststaande schalen van geweld.

De afbakeningen tussen zij die voor dan wel tegen een strijdende partij waren, tussen kolonisatoren en gekoloniseerden, en tussen strijders en niet-strijders stonden lang niet zo vast als vaak wordt aangenomen, deze categorieën waren steeds buigzaam en altijd lokaal bepaald.

Conclusies

Samenvattend kunnen we stellen dat in dit forum een breed scala

aan onderwerpen en vergelijkingsmethoden samenkomt. Als we deze diversiteit aan bijdragen echter van een iets grotere afstand bekijken, kunnen we een aantal conclusies trekken. Zoals gezegd viel ons onderzoeksteam tijdens onze periode aan het NIAS één ding meteen op: in de hier onderzochte geweldsontsporingen ontdekten wij, ondanks de variatie wat betreft de intensiteit van geweld, meer overeenkomsten dan verschillen. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat we de verschillen in intensiteit of in de vormen van extreem geweld bagatelliseren. Maar in zekere zin probeerde elke koloniale mogendheid dezelfde welhaast onmogelijke taak te volbrengen: een oorlog winnen te midden van een bevolking die haar meestal niet als legitieme heerser beschouwde. Alle mooie woorden over het 'herstellen van rust en orde', het winnen van de 'hearts and minds' en het zogenaamd selectieve gebruik van geweld konden niet verbloemen dat het verzet uiteindelijk niet kon worden gebroken met alleen overredingskracht en militair geweld tegen gewapende tegenstanders.

Zowel koloniale mogendheden die een opstand succesvol bestreden als zij die hier niet in slaagden, gebruikten extreem geweld tegen non-combattanten, zowel tegen gevangengenomen strijders, als tegen burgers in de vorm van collectief bestraffende en afdwingende maatregelen.

Het feit dat de dominante overeenkomsten tussen de verschillende casussen ons verrasten, mag de respectievelijke nationale geschiedschrijvingen zeker aangerekend worden. Onderzoeken naar extreem geweld in de dekolonisatieoorlogen die vanuit een nationaal perspectief zijn ondernomen, hebben baanbrekende studies opgeleverd, die onmisbare bouwstenen vormden voor ons eigen werk. De verschillende dekolonisatiecon-

flicten zijn echter zo systematisch los van elkaar onderzocht, dat de neiging is ontstaan om te veel nadruk te leggen op eigenaardigheden van individuele naties en koloniale rijken, en specifiek nationale oorzaken of vormen van geweld.

Vanuit deze observatie komen we bij onze tweede conclusie. Onze vergelijking laat duidelijk zien dat de bekendheid van zogenaamd specifiek nationale vormen van geweld – ‘iconische wandaden’ zoals ‘La Torture’ in Algerije, de ‘British Gulag’ in Kenia of de ‘standrechtelijke executies’ van Westerling in Indonesië – deels het product is van latere geschiedkundige obsessies. Deze iconische vormen van extreem geweld zijn dus mogelijk minder een daadwerkelijke weergave van hun belang in de respectievelijke conflicten.

Bepaalde vormen van geweld hebben een zodanig iconische status gekregen dat andere vormen hierdoor uit het collectieve geheugen zijn verdrongen, waardoor in ons geheugen en in ons onderzoek blinde vlekken zijn ontstaan. Dit heeft geleid tot ‘confirmation bias’, de neiging om meer aandacht en waarde te hechten aan informatie die de eigen ideeën of hypothesen bevestigt. Scagliola en Vince laten in dit forum bijvoorbeeld zien dat het feit dat we zo weinig over verkrachtingen door Nederlandse troepen in Indonesië weten niet aantoonbaar is dat het weinig voorkwam, maar dat dit mogelijk het gevolg is van het feit dat het onderwerp collectief is genegeerd. Vanuit dit oogpunt van ‘blinde vlekken’ is het in toekomstig onderzoek wellicht ook zinvol om het platbranden van kampongs in Indonesië te onderzoeken als een mogelijke Nederlandse vorm van ‘population and resources control’, zoals Britse en Franse troepen dit op andere manieren grootschalig

en met dwang hebben toegepast tijdens conflicten in Maleisië, Kenia en Algerije.

De derde conclusie die wij uit deze verkenning trekken heeft te maken met de oorzaken van extreem geweld in dekolonisatieoorlogen. Waarom is het geweld in al deze oorlogen zo geëscaleerd, en waarom vonden de mensen die in deze oorlogen buitensporige gewelddaden pleegden, verordonneerden of goedpraatten die praktijk onvermijdelijk, logisch en verdedigbaar?

Advocaat Liesbeth Zegveld die namens nabestaanden van slachtoffers van Nederlands militair geweld in Indonesië via een procedure tegen de Staat der Nederlanden schadevergoedingen afdwong.

Zoals we hierboven lieten zien hebben historici die zich in het verleden bezighielden met het Nederlands-Indonesische conflict en andere oorlogen diverse oorzakelijke factoren aangedragen. Aan deze onderzoeken dragen wij allereerst bij dat het volgens ons de hoogste tijd is definitief de discussie af te sluiten over de vraag of extreem geweld in deze oorlogen incidentele ‘excessen’ of een structureel verschijnsel was. Het feit dat geweld in al deze oorlogen op soortgelijke manieren, zij het niet altijd met dezelfde intensiteit, escaleerde, laat duidelijk zien dat hier structurele factoren moeten spelen. Hierbij valt te denken aan de continuering van koloniale tradities van geweld, de irreguliere aard van de conflicten en de erfenis van de Tweede Wereld-

oorlog. Als onze tweede, en belangrijkere, bijdrage aan dit debat over de aard en oorzaken van extreem geweld hebben we laten zien dat in het hele spectrum van oorzakelijke factoren de geïnstitutionaliseerde straffeloosheid in alle in dit forum bestudeerde conflicten de lijm is die de meeste andere oorzakelijke factoren samenbindt.

Deze conclusies zijn niet alleen relevant voor onze eigen kleine kring van historici die onderzoek doen naar dekolonisatieoorlogen. Ze kunnen, en moeten, ook deel gaan uitmaken van het lopende publieke debat over deze zwarte pagina in de Nederlandse geschiedenis. Zoals we eerder al aangaven is het nutteloos om dit debat te voeren in termen van wie ‘beter’ of ‘slechter’ was.

Met onze vergelijkingen geven we daarentegen geïnstitutionaliseerde straffeloosheid als belangrijke oorzaak voor extreem geweld een plek in het publieke debat, waardoor bovendien een aanzienlijk deel van de verantwoordelijkheid wordt verplaatst van de soldaten in het veld naar de politici in Den Haag en Batavia.

Bovendien zouden de deelnemers aan het Nederlandse debat zich terdege moeten realiseren dat de worsteling met dit recente verleden niet een nationale aangelegenheid is, maar een Westerse of op zijn minst Europese kwestie. Alle Europese samenlevingen zijn bezig te leren omgaan met hun gewelddadige geschiedenis, maar ze doen dit allemaal op hun eigen manier. De Franse president Emmanuel Macron heeft de Franse kolonisatie van Algerije publiekelijk een ‘misdaad tegen de menselijkheid’ genoemd en zijn excuses aangeboden voor de martelingen door Franse troepen, die hij dan ook als systematisch en structureel typeerde. Zelfs bij de excuses die

koning Willem-Alexander tot verrassing van velen in maart 2020 uitsprak tijdens het staatsbezoek aan Indonesië, wilde het kabinet zover nog niet gaan.^[xxv]

Andersom is de Nederlandse staat door de vasthoudendheid van een klein aantal activisten en na tussenkomst van de rechter begonnen met het betalen van schadevergoedingen aan een aantal oorlogsslachtoffers, terwijl dit in Frankrijk niet aan de orde is. Hiermee willen we geen oordeel vellen over welke vorm van omgaan met het verleden 'beter' is. Misschien is het wel mogelijk om van deze vergelijkbare processen te leren in plaats van met een beschuldigende vinger naar de ander te wijzen.

^[i] De auteurs zijn veel dank verschuldigd aan Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences (NIAS) voor het faciliteren van de NIAS-themagroep waaraan zij leiding gaven. Ook danken zij de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie, het Instituut voor Geschiedenis van de Universiteit Leiden, en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde voor hun steun tijdens dit project waarvan de werkzaamheden ook na de NIAS-periode doorgang vonden. ^[ii] Het Comité Nederlandse Ereschulden, onder leiding van Jeffry Pondaag en bijgestaan door advocaat Liesbeth Zegveld, had deze rechtszaken tegen de Nederlandse staat aangespannen namens Indonesische slachtoffers van Nederlands geweld. Voor meer informatie over deze zaken zie: Bart Luttikhuis, 'Juridisch afgedwongen excuses. Rawagedeh, Zuid-Celebes en de Nederlandse terughoudendheid', *BMGN – Low Countries Historical Review* 129:4 (2014) 92-105.

DOI:

<https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.9863>; Nicole L. Immler, 'Hoe koloniaal onrecht te erkennen? De Rawagedeh-zaak laat kansen en grenzen van rechtsherstel zien', *BMGN – Low Countries Historical Review* 133:4 (2018) 57-87. DOI: <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.10613>.

^[iii] Rémy Limpach, *De brandende kampongs van Generaal Spoor* (Amsterdam 2016) 737. Limpach verdedigde zijn Duitstalige proefschrift een jaar eerder aan de Universiteit van Bern.

^[iv] Limpach, *Brandende kampongs*; vgl. Gert Oostindie, *Soldaat in Indonesië, 1945-1950. Getuigenissen van een oorlog aan de verkeerde kant van de geschiedenis* (Amsterdam 2015).

Jeffry Pondaag, voorman van Het Comité Nederlandse Ereschulden

^[v] De drie betrokken instituten zijn: KITLV, NIMH, NIOD. Voor meer informatie over het programma 'Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950', zie: www.ind45-50.org.

^[vi] Zie: www.nias.knaw.nl/themegroup/comparing-the-wars-of-decolonization. Hoewel wij graag ook onderzoekers uit de voormalig gekoloniseerde landen hadden uitgenodigd, bleek dit zowel om praktische als om inhoudelijke redenen moeilijker dan gedacht, voornamelijk omdat er weinig onderzoekers in deze landen zijn die zich met dit onderwerp bezighouden. Extreme vormen van koloniaal geweld lijken in de

historiografieën van deze landen een haast vanzelfsprekend en daarom nauwelijks een te verklaren en dus te onderzoeken fenomeen.

^[vii] Dit thema wordt verder uitgediept in een Engelstalige bundel bestaande uit negen uitgebreide onderzoeksartikelen, die in de tweede helft van 2021 bij Cornell University Press wordt gepubliceerd.

^[viii] De oorspronkelijk Derde Geneefse Conventie over de behandeling van krijgsgevangenen stamt al uit 1929.

^[ix] Boyd van Dijk, *The Making of the Geneva Conventions: Decolonization, the Cold War, and the Birth of Humanitarian Law* (Dissertatie European University Institute 2017). Voor de invloed van ideeën en bepalingen rond mensenrechten op 'counter-insurgency' methoden zie: Brian Drohan, *Brutality in an Age of Human Rights: Activism and Counterinsurgency at the End of British Empire* (Ithaca 2017). ^[x] Oostindie, *Soldaat in Indonesië*, 82, 138, 157, 206, 233, 236, 237, en 242; Thijs Brocades Zaalberg, 'In de Oost, 1946-1950', in: Ben Schoenmaker (red.), *200 Jaar Koninklijke Landmacht, 1814-2014* (Amsterdam 2014) 148. Zie voor de vergelijking met de Duitse razzia van Putten in oktober 1944 ook Limpach, *De brandende kampongs*, 435 en 753, en Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), NIMH 806, inv 930, Dagboek Sergeant H. Meiners, 28 April 1946. ^[xi] Zie voor een vergelijkende analyse van gedwongen herplaatsing: Moritz Feichtinger, 'Strategic Villages. Forced Relocation, Counterinsurgency and Social Engineering in Kenya and Algeria, 1952-1962', in: Martin Thomas en Gareth Curless (reds.), *Decolonization and Conflict. Colonial Comparisons and Legacies* (New York 2017) 137-158. ^[xii] Wij danken Petra Groen voor dit laatste contrasterende inzicht

in aanvulling op onze vergelijking tussen het massaal 'platbranden' en de georganiseerde 'population and resources control'.

[xiii] Zie over 'icons of memory' Paul Bijl, *Emerging Memory. Photographs of Colonial Atrocity in Dutch Cultural Remembrance* (Amsterdam 2015).

[xiv] Enkele voorbeelden van de meest uitgebreide onderzoeken op dit gebied zijn: David B. Abernethy, *The Dynamics of Global Dominance: European Overseas Empires, 1415-1980* (New Haven en Londen 2000), en Jane Burbank en Frederick Cooper, *Empires in World History: Power and the Politics of Difference* (Princeton 2010).

[xv] Martin Thomas, *Fight or Flight: Britain, France, and their Roads from Empire* (Oxford 2014).

[xvi] Jacques van Doorn en Wim Hendrix, *Ontsporing van geweld. Het Nederlands-Indonesisch conflict* (derde herziene druk; Amsterdam 1985) 47; Joop de Jong, 'Kritische flashbacks. Het kantelende beeld van dekolonisatie', *Clingendael Spectator*, 6 februari 2018; Loe de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945. Epiloog*. 12II (Amsterdam 1988) 1015.

[xvii] Bijvoorbeeld: Martien Hoogland, 'Nederland moet het optreden in Nederlands-Indië in historisch perspectief plaatsen', *HP/De Tijd*, 3 mei 2017.

[xviii] David Anderson, *Histories of the Hanged. The Dirty War in Kenya and the End of Empire* (New York 2005) 6.

[xix] Vergeleken met Maleisië en Kenia, waar de Britten respectievelijk 1450 en 167 dodelijke slachtoffers te betreuren hadden, kregen de Fransen het met circa 23.000 dodelijke militaire slachtoffers in Algerije en de naar schatting 92.800 *Union française*-militairen die in Indochina omkwamen vele malen zwaarder te verduren. In Indonesië kwamen circa 5000 Nederlandse militairen om het leven. Net als in de

meeste van de hier besproken conflicten sneuvelde de helft tot twee-derde door gevechtshandelingen en overleed de rest door ziekte of ongevallen.

[xx] Huw Bennett, 'The Other Side of the COIN: Minimum and Exemplary Force in British Army Counterinsurgency in Kenya', *Small Wars & Insurgencies* 18:4 (2007) 638-664. DOI:

<https://doi.org/10.1080/09592310701778514>; Bruno C. Reis, 'The Myth of British Minimum Force in Counterinsurgency Campaigns during Decolonisation (1945-1970)', *Journal of Strategic Studies* 34:2 (2011) 245-279. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.559028>.

Toespraak van Koning Willem-Alexander waarin hij excuses aanbood voor de gewelddaden van Nederland tijdens de koloniale oorlogen. (Foto: NU)

[xxi] Limpach noemt in zijn conclusie circa zeventien in meer of mindere mate samenhangende factoren, intrinsieke motieven als sadisme niet meegerekend.

[xxii] Dit laatste is in lijn met George Mosse's 'brutalization theory', ontwikkeld op basis van onderzoek naar de effecten onder Duitse veteranen van de Eerste Wereldoorlog. George Mosse, *Fallen Soldiers: Reshaping the Memory of the World Wars* (Oxford 1990).

[xxiii] Limpach, *Brandende kampongs*, 740-745.

[xxiv] Aan een vijfde, in dit forum niet opgenomen, deelonderzoek binnen dit NIAS-themagroep-project, bestaande uit een vergelijking tussen Indochina en Indonesië 1945-1946, wordt momenteel nog gewerkt. Deze

bijdrage valt daarom buiten de beschouwing van dit forum, maar wordt wel in de Engelstalige bundel bij Cornell University Press opgenomen.

[xxv] In de precieze bewoordingen van de toespraak valt op dat er sprake is van 'geweldsontsporingen' waar excuses voor worden gemaakt ('excessive violence' in de Engelstalige versie van de toespraak). Uit de tekst van de excuses wordt nog altijd niet duidelijk of de Nederlandse overheid erkent dat zulke geweldsontsporingen een structureel onderdeel van het conflict uitmaakten. 'De Verklaring van Koning Willem-Alexander tijdens het staatsbezoek aan Indonesië', *Het Koninklijk Huis*, 10 maart 2020.

<https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2020/03/10/verklaring-van-koning-willem-alexander-tijdens-het-staatsbezoek-aan-indonesie> (ge raadpleegd op 10 april 2020). (Java Post)

Thijs Brocades Zaalberg is universitair hoofddocent aan de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en universitair docent *Contemporaine Militaire Geschiedenis* aan de Universiteit Leiden. Samen met Bart Luttikhuis geeft hij leiding aan het project van de *Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences* (NIAS) themagroep 'Comparing the Wars of Decolonization, 1945-1962'. Zijn onderzoek richt zich voornamelijk op koloniale oorlogvoering, het bestrijden van opstanden en vredesoperaties. Zaalbergs dissertatie is gepubliceerd onder de titel: *Soldiers and Civil Power: Supporting or Substituting Civil Authorities in Modern Peace Operations* (Amsterdam 2006). Hij is co-auteur van de boeken *A Gentle Occupation. Dutch Military Operations in Iraq, 2003-2005* (Leiden 2014) en *American Visions*

of the Netherlands East Indies: US Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949 (Amsterdam 2002). E-mail: t.w.brocades@hum.leidenuniv.nl.

Bart Luttikhuis is onderzoeker aan de Universiteit Leiden en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW). Samen met Thijs Brocades Zaalberg geeft hij leiding aan de themagroep 'Comparing the Wars of Decolonization, 1945-1962'. Luttikhuis is gespecialiseerd

in de laat-koloniale geschiedenis, de dekolonisatie, en de vroege jaren van het onafhankelijke Indonesië. Sinds 2017 is hij verbonden aan een NWO-onderzoeksproject getiteld 'Indonesia in Transition: from Revolution to Nation-building, 1943-1958'. Tot zijn recente publicaties behoren Bart Luttikhuis en Anthony Dirk Moses (reds.), *Colonial Counterinsurgency and Mass Violence. The Dutch Empire in Indonesia* (Abingdon 2014) en Bart Luttikhuis, 'Negotiating Modernity: Europeanness in late colonial

Indonesia, 1910-1942' (proefschrift; The European University Institute 2014). E-mail: b.w.luttikhuis@hum.leidenuniv.nl.

Dit artikel verscheen eerder in *BMGN – Low Countries Historical Review*, 135(2), pp.34–51. DOI: <http://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.10813>

Torenstraat 48a
2513BS Den Haag
070-3642806

(advertentie)

De koloniale bijziendheid voorbij

Door: Nico Vink

75 jaar na de Onafhankelijkheids *Proklamasi* van Soekarno en Hatta op 17 augustus 1945 signaleert een Nederlands historisch topmagazine nationalistische ontwikkelingen in Indië in de 20-er en 30-er jaren van de vorige eeuw) en keiharde repressie. Datzelfde blad vergeet dat het koloniaal bestuur de buitenwereld wil doen geloven dat het slechts om incidenten gaat en dat het Bestuur bijziende niet ziet, niet wil zien, dat Atjeh in het geheim een massale gewelddadige opstand voorbereidt, die in 1942, voordat de Japanners op de Atjehse stranden landen, uitbarst en de blanken in paniek de Atjehse hoofdstad Koetaradja uitjaagt. *Terjadi terjadilah*. Wat gebeuren moest, gebeurde toen.

In 1924 komt de 24-jarige Hollandse onderwijzeres SIEDJAH naar Indië, waar het Gouvernement haar achtereenvolgens in Ambon, Gresik (bij Soerabaja), Malang en Koetaradja (Atjeh) plaatst. Van 1924 tot 1942 vervult zij in al haar standplaatsen een dubbelrol. 's-Ochtends op de gouvernementele Europese School. En 's-middags gaf zij op haar thuisveranda vrijwillig gratis les Nederlands aan pientere *kampong kids*. Die selecteerde zij samen met onderwijzers van bruine schooltjes. Zo leerde zij ook de ouders kennen en hoe men daar creatief overleefde. Er waren toen echter nog veel te weinig locale basisschooltjes. In 1933 was 93% van de jongeren nog steeds

analfabeet. Holland was zuinig en bang en bijziend. Men zag de bruine bevolking nog steeds als onbeschaafd, onbetrouwbaar en lui, wachtend op 'verheffing' die niet kwam.

Nog één voorbeeld van koloniale bijziendheid. In het Malangse Gedenkboek van 1939 meldt de Gemeente trots 'dat de Gemeente zich voorspoedig heeft ontwikkeld tot een kerngezonde en aantrekkelijke stad welke de toekomst opgewekt en vol vertrouwen tegenlacht'.

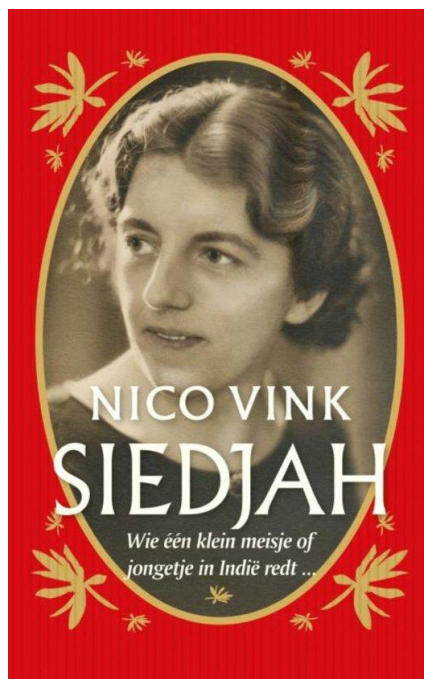
Maar datzelfde Gedenkboek laat in cijfers nog iets anders zien, namelijk dat de Gemeente in 25 jaar stadsontwikkeling (zie de nieuwe Oranjewijk en Bergenwijk)

voor 10 keer zoveel bruine inwoners 10 keer zo weinig had uitgegeven aan stadsontwikkeling dan voor 10 keer zo weinig blanke inwoners. Het Gedenkbboek vermeldt alleen de cijfers, zonder toelichting. Het cijfermatig exposé is kennelijk koloniaal bijziend genoeg.

SIEDJAH leerde de koloniale werkelijkheid goed kennen. Ook die van bruine mensen. Zij ontdekte hun beschaving, trots, zelfbeheersing, beleefdheid en vrolijkheid, de belangrijkheid van hun (culturele) historie, ongeletterdheid en leerpotentie, hun toekomstdromen en hoe je je ziel af en toe kunt vergeten. Dat laatste maakte zelfs olifanten jaloers. Om dat alles nog beter te kunnen begrijpen maakte Siedjah vaak een historische ontdekkingsreis naar betrekkelijk kort of veel langer geleden. Dan ontwaarde zij situaties of gebeurtenissen of processen die veel van het heden beter verklaarden. Zo ging zij soms terug naar de geweldsontsporende Atjeh-oorlogen die in 1873 begonnen. Of naar de ethische Troonrede van de jonge Koningin Wilhelmina in 1901 en het traineren van systemische innovatie daarna in de jaren tot 1942.

SIEDJAH meende te moeten vaststellen dat er in die tijd geen

krachtige visionaire leiders waren in 'Den Haag' en 'Batavia', die het doorgroeiend nationalisme en de opstand in Atjeh hadden kunnen voorkomen. En ik voeg daar nu aan toe, dan was er na 1945 ook geen gewelddadige Bersiap geweest en geen onafhankelijkheids- en dekolonisatie-oorlog inclusief geweldsontsporingen enz.

Nu ook uitgegeven in Indonesië

Als Siedjah nu nog geleefd had zou zij stellig met belangstelling hebben uitgekeken naar het eindrapport in 2021 van KITLV, NIMH en NIOD over het onderzoek Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Oorlog en Geweld in Indo-

nesië/Indië in de jaren 1945 tot 1950. Wat zou zij benieuwd zijn of dat onderzoek ook en vooral gebaseerd zou zijn op expliciete relevante *time stream* bevindingen of niet.

Zo werd Siedjah, niet bijziende, vriendin van Indië. Voeg daarbij de rijke Indische natuur en cultuur inclusief de vele volkslegendes en je weet hoe boeiend en ogen openend het Hollandse Indië boek *SIEDJAH, wie één klein meisje of jongetje in Indië redt ...* is, dat in 2016 in ons land uitkwam.

Rond half augustus 2020 komt het Indonesische Indië boek ***SIEDJAH, Melintasi Tapal Batas Kepikiran Kolonial*** (De Koloniale Bijziendheid Voorbij) uit.

Het Hollandse Indië boek SIEDJAH werd vertaald door de Indonesische vertaalsters Maya Liem, Lea Pamungkas en Frieda Amran. En OBOR Publishing in Jakarta geeft het in Indonesië uit. Een Indonesische meelezeres was enthousiast.

'Dit bijzonder interessante boek moet door Indonesische boekenlezers gelezen worden' was haar conclusie. Moge ook de relatie tussen Nederland en Indonesië er wel bij varen.

Indië-Herdenking in corona-tijd

Dit jaar kan de Nationale Herdenking 15 augustus 1945 bij het Indisch Monument in Den Haag vanwege de corona maatregelen helaas geen openbaar karakter hebben. Slechts een zeer beperkt aantal personen kan – uitsluitend op persoonlijke uitnodiging – bij de herdenking aanwezig zijn.

Hetzelfde geldt ook voor vrijwel alle andere herdenkingen in het land en daarbuiten, waarvan wij andere jaren altijd een lijst publiceren. De redactie heeft daarom dit jaar ook vrijwel geen enkel bericht ontvangen over of en op welke wijze de vele kleinere herdenkingen zullen plaatsvinden.

Sommige herdenkingen zijn geheel afgelast of vinden alleen plaats met enkele bestuursleden van de organisaties. Andere hebben het geluk dat een lokale TV zender hun herdenking uitzendt. En weer andere zullen mogelijk via het internet een verslag doen via

een 'live-stream' op hun website. Details hieromtrent zijn ons helaas niet bekend. Wij raden dan ook iedere belangstellende aan om op de website van hun organisatiecomité te kijken hoe en op welke wijze u toch nog getuige kunt zijn van uw lokale Indië Herdenking.

De grote Nationale Herdenking bij het Indisch Monument in Den Haag is in ieder geval te zien via de landelijke televisie.

Hierna enkele evenementen die u toch kunt bijwonen, maar houdt u rekening met de algemeen geldende corona maatregelen en volgt u de aanwijzingen van het RIVM en uw gemeente op.

Ondanks het gemis aan een grote Herdenkingsplechtigheid ter gelegenheid van 75 jaar vrijheid, wensen wij u toch een waardige herdenking toe. En blijft u gezond.

Ritual bells Herdenkingsprogramma georganiseerd door: [Museum Sophiahof](#), [Sinta Wullur Music](#) & [Het Nationale Theater](#)

Op 15 augustus zal van 14.00 tot 14.30 uur vanuit de toren van de Grote Kerk in Den Haag Beiaardier Gijsbert Kok nieuwe composities voor het carillon spelen met hoorbare invloeden van de oosterse gamelanmuziek. De componisten Sinta Wullur en Renadi Santoso schreven in opdracht van Stichting **Tong Tong** muziekstukken voor carillon om de slachtoffers van de Japanse bezetting van Nederlands-Indië en de directe gevolgen daarvan te herdenken.

Sinta Wullur componeerde *Suka dan Duka* (vreugde en pijn) en *Karimalan* (*geluk, succes*). Renadi Santoso schreef het stuk *Freedom*

Bells. Beiaardier Gijsbert Kok voert de stukken uit op het carillon van de Grote Kerk in Den Haag.

De uitvoering is live te volgen [via het YouTube-kanaal van Stichting Carillon Den Haag](#)

15 augustus 1945 was de tweede wereldoorlog in Azië ten einde, kort daarop riep Indonesië de onafhankelijkheid uit; Nederlands-Indië was verloren, Indonesië werd geboren.

Nu 75 jaar later herdenken wij dit belangrijke hoofdstuk uit de geschiedenis met een magisch, theateraal concert uitgevoerd op de

Global Gongs, die zowel oosters als westers kunnen klinken. In een moderne processievorm gaat het gezelschap aansluitend aan het carillon-concert vanaf de Grote Kerk naar de Koninklijke Schouwburg.

Hiermee slaat de Indonesisch-Nederlandse componiste **Sinta Wullur**, die de instrumenten ontwikkelde, een brug tussen culturen. De musici van ensemble Multifoon spelen rituele muziek op een installatie van tachtig bronzen gongs in alle maten. Astrid Serieze (De Indië Monologen) draagt teksten voor uit bestaande literatuur waarin de

relatie tussen Indonesië en Nederland vanuit verschillende perspectieven, vanuit het verleden tot augustus 1945, wordt belicht. Op www.hnt.nl/indie vind je alle herdenkingsactiviteiten rondom de Nationale Herdenking 15 augustus 1945.

Tong Tong en Carillon zal op 15 augustus in de volgende steden uitgevoerd worden door diverse beiaardiers:

- Helmond, Lambertuskerk, 10.00-10.30 uur, Rosemarie Seuntiëns
- Groningen, Martinatoren, 11.00 -12.00 uur, Auke de Boer
- Utrecht, Domtoren, 11.00 - 12.00 uur, Malgosia Fiebig
- Venlo, Sint Martinuskerk, 12.00-13.00 uur, Marcel Siebers
- Venray, St.Petrusbanden toren 14.00 -14.30, Rosemarie Seuntiëns
- Den Haag, Grote Kerk 14.00 -14.30, Gijsbert Kok ([live te volgen via YouTube](#))
- Oirschot, Sint-Petrusbasiliek, 16.00 – 16.30 uur, Rosemarie Seuntiëns
- Hoorn, Grote Kerk, 16.00 – 16.45, Frits Reynaert
- Waalre, Oude Sint Willibrorduskerk, 16.00 – 16.30 uur, Nan Los-Laros

Meer steden sluiten zich hierbij aan en spelen Tong Tong en Carillon op 15 augustus.
[Lees hier de update!](#)

Sinta Wuller Music

Ochtendprogramma: Museum Sophiahof en Grote Kerk

Voorafgaand aan het carillonconcert organiseren andere instellingen een programma in [Museum Sophiahof](#): Van Indië tot nu, in samenwerking met [Beeld en Geluid Den Haag](#). Er wordt een visuele tijdreis gepresenteerd waarin de verbeelding van Indisch Nederland op de Nederlandse TV centraal staat. Vervolgens kijkt men naar een live televisie-uit-

zending van de herdenking bij het Indisch Monument door de NOS (12:10 tot 13:30 via TV NPO1)

In de Grote Kerk organiseert [Het Nationale Theater in samenwerking met Dialoog's](#) ochtends een programma waar men met elkaar in gesprek kan gaan over de betekenis van 15 augustus en waar men ook de live-uitzending van de herdenking kan volgen.

Middagprogramma, Koninklijke Schouwburg

Na de herdenking speelt beiaardier Gijsbert Kok het Indisch carillonconcert, Tong Tong en Carillon, in de toren van de Grote Kerk in Den Haag.

In de namiddag speelt het gamelan/gongorkest o.l.v. Sinta Wullur **Ritual Bells 2020** in samenwerking met de vocalist Astrid Serieese, in de Koninklijke Schouwburg van [Het Nationale Theater](#). Dit concert is **live** te volgen [via het YouTube-kanaal van Sinta Wullur](#).

Rondvaarten met de Willemsvaart

De Rederij Willemsvaart verzorgt rondvaarten richting het Indisch Monument met live muziek en een hapje en een drankje. [Kijk hier op de website naar opstaplocaties en tijden](#).

Aanmelden: info@willemsvaart.nl.

zoekt donateurs

Het **Indisch Platform** behartigt de belangen van de Indische gemeenschap bij de Nederlandse regering

Stichting Het **Indisch Platform** - Postbus 85564 - 2508 CG Den Haag

Bankrek. nr. **NL84 INGB 0088 3644 67** t.n.v. Indisch Platform

Levering en reparatie van GSM, Tablet, Laptop, Desktop en alle randapparatuur.
Snel, vakkundig en redelijk geprijsd. Klik [hier](#) voor de aanbiedingen.

**Torenstraat 48a
2513BS Den Haag
070-3642806**

www.borcaden.nl

(advertentie)

MUSEUM
SOPHIAHOF
van Indië tot nu

SOPHIAHOF

MUSEUM
SOPHIAHOF
van Indië tot nu

WO2 in 100 foto's – nu te zien in Museum Sophiahof

Onlangs werd het boek **De Tweede Wereldoorlog in 100 Foto's** gepubliceerd, met daarin ook foto's uit voormalig Nederlands-Indië, Suriname en de Antillen. Aan de samenstelling van het boek ging een zoektocht vooraf. Iedere provincie, inclusief

Schutterij en de Surinaamse oorlogsvrijwilligers en het verzet op voormalig Nederlands Nieuw-Guinea tegen de Japanse bezetter, Molukse KNIL-militairen, Bersiap en het bezoek van Koningin Wilhelmina aan de Antillen.

De 50 foto's zijn gekozen op initiatief van het Indisch Herinneringscentrum, Stichting Pelita en het Moluks Historisch Museum. De foto's zijn te zien in de Sophiazaal.

'Overzee', kon 50 foto's nomineren. De selectie van 50 foto's 'Overzee' is nu te zien in Museum Sophiahof.

Zo zijn er foto's van onder andere de Japanse inval, de Romusha's, interneringskampen, Surinaamse

Uw bezoek moet u vanwege de Corona-maatregelen wel even van tevoren reserveren via:

info@museumsophiahof.nl of
070-2005060.

[RESERVEER HIER DIRECT](#)

Educatie 'Inclusief Indië' – Wie, wat, waar is Indisch?

Nog maar een paar weken, dan komt de digitale lesomgeving van 'Inclusief Indië' online. Vandaag geven we alvast een kleine *PREVIEW*. In de video 'Wie, wat waar is Indisch' leggen we op een laagdrempelige manier uit wat

Indisch is. Het bijbehorende lesmateriaal is gericht op leerlingen van het Voortgezet Onderwijs en MBO.

Wil je als docent als eerste toegang tot het lesmateriaal van 'Inclusief Indië'?

Laat het ons even weten. Dan sturen wij je direct een LINK zodra het platform LIVE is.

Wordt vriend van het Indisch Herinneringscentrum

Het Indisch Herinneringscentrum zet zich in om de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië en de gevolgen daarvan door te geven, levend te houden en te onderzoeken wat dit voor huidige generaties betekent.

Dat doen we voor u, maar ook graag samen met u! Als **Vriend** geeft u het Indisch Herinneringscentrum net even dat **extra**

steuntje in de rug. Met een donatie van minimaal € 25. per jaar ondersteunt u ons werk en bent u als Vriend op een speciale manier verbonden aan het **Indisch Herinneringscentrum**.

Vrienden hebben bovendien bij ons een streepje voor. U ontvangt als welkomstgeschenk het fotoboek 'Het Verhaal van Indië', een sfeerimpressie van de nationale overzichtstentoonstelling

'Het Verhaal van Indië' over de Nederlandse aanwezigheid in Indië, tijdens de Tweede Wereldoorlog en de periode daarna. Tevens het jeugdboek 'Nooit meer thuis', is een gevoelige jeugdroman over afscheid nemen van je moederland en aarden in een nieuw land van Martine Letterie. Verder ontvangt u ook eens per jaar een **speciale uitnodiging** alleen voor Vrienden.

Vriend worden kunt u [HIER](#).

Wordt vriend van Stichting Moluks Historisch Museum

Vindt u het belangrijk dat het Molukse culturele erfgoed toegankelijk is en bewaard blijft voor volgende generaties?

Word dan Vriend van Stichting Moluks Historisch Museum.

Met uw contributie maakt u het mogelijk dat Museum Sophiahof haar collecties beheert en presenteert, activiteiten en herdenkingen organiseert en ervoor zorg draagt dat de Molukse geschiedenis en cultuur zichtbaar zijn in de Nederlandse samenleving.

De [Vriendenwerkgroep](#) van de Stichting MHM is daarom deze Vriendencampagne gestart.

Voor 25 euro bent u Vriend voor een heel jaar. Kiest u ervoor om meer te doneren, dan is dat natuurlijk welkom!

Om kosten te besparen werkt de Stichting MHM niet met een acceptgiro of met automatische incasso.

U dient de jaarlijkse contributie zelf over te maken.

Het lidmaatschap geldt voor 1 kalenderjaar. U betaalt uw contributie bij aanvang en vervolgens per 1 januari van elk jaar.

Met uw Vriendenlidmaatschap verzekert u zich van:

- Uitnodigingen voor Vriendenbijeenkomsten
- Vooraankondigingen van veel overige bijeenkomsten, georganiseerd door Stichting MHM
- De digitale Nieuwsbrieven
- Mogelijkheid om deel te nemen aan verrassingsacties (zoals het verloten van boeken)

Wilt u Stichting MHM ook in natura steunen als sponsor door bijvoorbeeld een zaal of faciliteiten ter beschikking te stellen voor onze evenementen of voor producten?

Mail via info@museum-maluku.nl

Wij gaan graag met u in gesprek om te kijken wat we voor elkaar kunnen betekenen. Meer weten over doneren en de fiscale aftrekbaarheid?

Alle informatie vindt u [hier](#).

Vriend worden kunt u [hier](#).

Museum Sophiahof
Sophialaan 10
2514 JR Den Haag
Tel: 070-2002500

Uitgebreide boekbespreking Door: Monique Meeussen

Mogen wij altijd in dit kamp blijven? – Henriëtte van Raalte-Geel

Zo luidt de titel van een boek geschreven door Henriëtte van Raalte-Geel (80 jr.). Hierin beschrijft ze haar eerste levensjaren, die zij doorbracht in Nederlands-Indië. Hoe waren de omstandigheden en welke gevaarlijke en ingrijpende gebeurtenissen maakten het gezin, bestaande uit vader, moeder en haar twee zusjes Marleen en Caroline mee?

Via een cursus creatief schrijven kreeg Henriëtte de opdracht een verhaal te schrijven bij een afbeelding van een kerkje met vlaggen. Dit deed haar terugdenken aan de jaren in Indië en ze besloot op basis van brieven die haar moeder en vader aan elkaar hadden gestuurd, een boek te schrijven. Haar moeder heeft de presentatie van de eerste druk in 1998 nog meegemaakt. Haar vader krijgt eind 1941 een oproep om het vaderland te dienen en vertrekt naar Soerabaja.

Henriëtte: *"Vanaf die tijd verkeerde mijn moeder in onzekerheid of haar man nog leefde. Iedere avond baden we in groot geloof bij een portret van mijn vader. In december 1942 kreeg mijn moeder bericht dat ze zich moest melden bij de Japanse bezetter. Na een lange tocht met een verhuiskar getrokken door een os, arriveerden we in Buitenzorg.*

Daar ben ik 5 maanden erg ziek geweest, nadat ik gebeten was door een teek. Onder het zingen van een liedje voerde mijn moeder mij. Sommige liedjes zoals 'Op de grote stille heide...' kan ik nog steeds niet horen.

Op wonderlijke wijze was ik opeens hersteld. Mijn moeder moest na al deze zorgen tijdelijk naar een rusthuis. Op een gegeven moment zijn mijn zusjes

en ik haar gaan zoeken. Om de weg terug te kunnen vinden, legden we steentjes neer. En door 'Hemelse begeleiding' hoorden we opeens de stem van onze moeder. Een wonderlijke en onvergetelijke ervaring".

Daarna volgde een verblijf vol ontberingen in Kampong Makassar. Ziektes, voedselgebrek en zware lichamelijke arbeid zorgde voor een verzwakking van het hele gezin Geel.

Het zijn indrukwekkende passages in het boek. Toen op 14 augustus 1945 bekend werd dat Japan zich had overgegeven, betekende dit voor alle gevangenen grote vreugde. Zo ook voor het gezin Geel.

Op 31 augustus, destijds was dat Koninginnedag, werd uit volle borst het Wilhelmus gezongen, begeleid door een ontstemde piano. Op 8 december 1945 vertrok Henriëtte met haar moeder en zusjes naar Nederland. Inmiddels had haar moeder via het Rode Kruis gehoord dat haar

man nog leefde. Na 4 jaar was er eindelijk een innig weerzien.

De kinderen kenden hun vader van een foto en vonden het dus geen vreemde man. Hij kwam 'automatisch' in het gezin. Tot Southampton voeren ze samen op het schip 'Nieuw Amsterdam'. Aan boord brak een grote mazelen-epidemie uit, waaraan heel veel kinderen zijn overleden. Henriëtte is aan het onderzoeken of het mogelijk is om een klein monument op te richten voor deze overleden kinderen.

In Den Haag werd het gezin liefdevol opgevangen door een oom en tante in een huis aan de Laan Copes van Cattenburgh. Daar sprak Henriëtte voor het eerst de zin uit: 'Mogen we altijd in dit kamp blijven?' Haar leven had zich tot dan toe altijd in een kamp afgespeeld en het begrip 'huis' kende ze niet.

Henriëtte wilde aanvankelijk arts worden, maar koos uiteindelijk voor de opleiding tot bedrijfsverpleegkundige en werd later directiesecretaresse. In haar vrije tijd heeft zij onder andere een bezoek gebracht aan Japan en hiervan een film gemaakt.

Op initiatief van bestaande contacten in Japan is haar boek ook in het Japans vertaald met een voorwoord van Mr. R. van Nouhuys, de toenmalige Nederlandse ambassadeur in Japan. Het was een bijzondere ontmoeting met Henriëtte van Raalte-Geel, die een bewogen leven achter de rug heeft. Bij de herdenking op 15 augustus gaan mijn gedachten zeker terug naar dit gesprek met haar. Ook te bestellen bij: Christelijke webwinkel gospel.nl
3^e druk: ISBN 9789023959410
Prijs: € 15,00.

Petitie nr. 309 aangeboden aan de Ambassadeur van Japan

Zijne Excellentie Shinzo ABE
Eerste Minister van Japan

(Nederlandse vertaling)

Den Haag, 11 augustus 2020
Petitie: 309

Onderwerp: Nog steeds geen verandering in het niet noemen van de ware geschiedenis en wordt nog steeds vastgehouden aan de verheerlijkte leugens.

Excellentie

Op 9 september 2003 schreef ik aan de toenmalige Eerste Minister van Japan zijne Excellentie Junichiro KOIZUMI het volgende:

Citaat: " In augustus herdenken en vieren we het einde van de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de verschillende plechtige herdenkingen komt ons lijden en de wreedheid van het Japanse Keizerlijke Leger tijdens de Oorlog in Nederlands-Indië en andere plaatsen in Azië terug. We vieren het einde van de Tweede Wereldoorlog die ons onze vrijheid teruggaf; zij het in een ontworteld land waar bijna alle overlevende Nederlanders in Nederlands-Indië gedwongen werden te repatriëren naar Nederland. De herinnering roept woede op, dat de Japanse regering niet de sociale en morele verantwoordelijkheid erkent die zij heeft ten opzichte van degenen die hebben geleden door toedoen van Japanse soldaten en ambtenaren. Laat me de woede herhalen: **Het is onbegrijpelijk dat de Japanse regering aan de ene kant trots is om meer dan 400 jaar vriendschap met de Nederlanders te vieren, maar haar Ereschulden verwaarloost aan Nederlanders uit de Tweede Wereldoorlog, en die haar verantwoordelijkheid om juridische redenen verbergt.**

Echte vrienden erkennen hun mislukkingen en doen het uiterste om de aangerichte schade te herstellen, als ze geloven in de oprechtheid van vriendschap. Het vereist een zinvol gebaar zowel in verontschuldiging als materieel herstel om de vriendschap te bevestigen. Door het heden te begrijpen, moet u de ware geschiedenis noemen en niet vasthouden aan de verheerlijkte leugens. Bij het herinneren van de werkelijke feiten komen de pijn en het ongeloof terug. Deze verschrikkingen moeten onder ogen worden gezien, zodat de wereld kennis neemt hoe het Keizerlijke Leger en de Japanse ambtenaren hun vrienden voor 400 jaar tijdens de Tweede Wereldoorlog behandelden. De wereld moet ook weten dat de huidige regering van Japan niet lijkt te leren van het verleden." Einde citaat.

Eerste Minister,

Sinds ik zijne Excellentie Junichiro KOIZUMI schreef, negeerde zijn opvolgers, waaronder u, onze petities. Ik ben zeer verontwaardigd over dit onwaardige gedrag. De Japanse ambassadeurs in Den Haag moesten verwijzen naar het Vredesverdrag van San Francisco: "juridisch gezien gaat Japan vrij uit en heeft geen ereschuld verplichtingen". Nochthans zou het een eer voor Japan moeten zijn om de moreel correcte Ereschulden af te lossen te samen met een persoonlijke verontschuldiging aan de overlevende slachtoffers.

Eerste Minister,

Vandaag zal ik uitkijken naar uw persoonlijke medeleven.

Namens de Stichting Japanese Ereschulden,
J.F. van Wagtenonk
voorzitter

(Original English version: Petition # 309: Giri "Still no change in not telling the true history and not the glorified lies.")

Persbericht

Stichting Japanse Ereschulden genoodzaakt tot procedure tegen de Nederlandse Staat

Tijdens de Japanse bezetting in de Tweede Wereldoorlog hebben Nederlanders in voormalig Nederlands-Indië ernstige oorlogsschade geleden. Het gaat daarbij om schade geleden door schending van de meest fundamentele mensenrechten. Aan veel van de slachtoffers is fysieke en geestelijke schade toegebracht onder andere door opsluiting, marteling, uithongering en ontzegging van medicijnen. Daarnaast zijn huizen, inboedels, wijken en dorpen vernietigd. De oorlogsgetroffenen zijn tot op de dag van vandaag niet voor die schade gecompenseerd. De Nederlandse Staat heeft de route naar volledige compensatie afgesneden door middel van het destijds gesloten Vredesverdrag in 1951 met Japan. Nederland heeft in het verdrag afstand gedaan van vorderingen van de Nederlandse oorlogsgetroffenen en hun nabestaanden jegens Japan. Als gevolg hiervan kunnen de Nederlandse slachtoffers de Japanse staat niet met succes aanspreken op de oorlogsmisdaden die zijn gepleegd en de schade die hierdoor is veroorzaakt. Deze 'ontrechting' klemmt te meer nu de Nederlandse Staat tot op de dag van vandaag evenmin bereid is zelf volledige compensatie te bieden, terwijl hij daartoe wel verplicht is. Het ontbreken van de erkenning van juridische aansprakelijkheid en de geleden schade in een erbarmelijke oorlogstijd doet pijn, zelfs als deze pijn 75 jaren geleden is ontstaan.

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn er weliswaar enkele regelingen getroffen voor de betrokken oorlogsslachtoffers, zoals 'Het Gebaar' in 2000 dat voorzag in erkenning van de gebreken in het naoorlogs rechtsherstel en de bureaucratische kille ontvangst. De Nederlandse Staat is met deze regelingen echter niet tot een volledige erkenning en compensatie gekomen van de schade. Bovendien gaat het met deze regelingen alleen om morele genoegdoening en niet om erkenning van juridische aansprakelijkheid. In plaats van te kiezen voor juridische inclusie, heeft de Staat daarmee ten onrechte steeds gekozen voor (de voortzetting van) juridische uitsluiting van de oorlogsgetroffenen.

Stichting Japanse Ereschulden zet zich in voor de belangen van Nederlanders en hun nabestaanden uit voormalig Nederlands-Indië die tijdens de Tweede Wereldoorlog door toedoen van Japan schade hebben geleden. Het is de hoogste tijd dat de Staat, 75 jaar na de capitulatie van Japan, eindelijk juridische aansprakelijkheid erkent voor de positie waarin hij betrokkenen heeft gebracht en de Indische gemeenschap volledig compenseert voor de oorlogsschade en het ondervonden leed. Stichting Japanse Ereschulden heeft de Staat daarover aangesproken en aangeboden mee te denken over mogelijke oplossingsrichtingen. Tot dusverre heeft de Staat echter geen enkele reactie gegeven. Dat is voor de oorlogsgetroffenen en hun nabestaanden extra pijnlijk in dit belangrijke herdenkingsjaar. Stichting Japanse Ereschulden ziet zich daarom genoodzaakt een juridische procedure te starten teneinde de aansprakelijkheid van de Staat vastgesteld te krijgen. Dat is kennelijk de enige manier waarop de al 75 jaar durende impasse tussen de Staat en de Indische gemeenschap kan worden doorbroken.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Hein Leversteijn (e-mailadres: h.leversteijn@gmail.com, telefoon 06 21891858) of Jan van Wagtendonk (e-mailadres: jfvanwagtendonk@hotmail.com, telefoon 06 53945401). **Den Haag, 11 augustus 2020**

Opgericht 4 april 1990

Platinaweg 25, 2544 EZ Den Haag, Tel: 070 306 37 42

Website: www.japanse-ereschulden.nl

Mail: info@japanse-ereschulden.nl

KvK: 41 156 189

IBAN: NL97INGB0006259139

IBAN: NL29ABNA0556642007

Van de voorzitter van onze collega-organisatie, Ivo Pabbruwe (New Zealand)

Checked the "Peace Museum Hiroshima" site

I found the following correct statement

July 2020 visitor report.

The museum doesn't mention the death, destruction, and inhumane treatment the Japanese soldiers wrought on their prisoners and conquered people in other countries. So, it's lopsided in the historical portrayal but still a must see.

The reasons for or against the need to use this weapon at that time in history can be widely debated. The museum projects that Hiroshima was an innocent city. The museum, incorrectly, states the atomic bombs were used because the US wanted to gain an upper hand with the Soviet Union for post WWII.

The museum fails to mention the estimated casualties the US and Japan would have suffered if Japan was invaded (Operations Olympic and Coronet), nor the potential use of chemical weapons from both sides, nor a long list of other issues that would have occurred with a conventional battle on Honshu (including the fact that we could still be fighting WWII---last Japanese soldier was captured in 1972).

Copied from the NET.

Reds from Ivo.

Een vergeten golf van etnisch geweld

Een interview met historicus William Frederick door Meindert van der Kaaij*

Geen ander land heeft de moord op zoveel medeburgers zo gelaten geaccepteerd als Nederland in de Bersiap-periode. Historicus William Frederick spreekt van 'post-koloniaal geheugenverlies'. Frederick (nu 79) heeft praktisch zijn hele wetenschappelijke carrière gewijd aan de geschiedenis van het voormalige Nederlands-Indië, het huidige Indonesië. Nooit echter heeft hij goed begrepen waarom Nederland zich zo bitter weinig gelegen heeft laten liggen aan de waanzin de naar onafhankelijkheid snakkende Indonesiërs in de greep kreeg en de eigen Nederlandse

onderdanen met duizenden afgeslacht werden.

Frederick wil de ogen van Nederlanders openen voor de golf van etnisch geweld die begon in oktober 1945. Nederlanders – net bevrijd uit Japanse interneringskampen – Indo's en minderheden zoals Molukkers, Chinezen en Timorezen waren plotseling hun leven niet zeker. Jonge Indonesische strijders zagen in de door Soekarno uitgeroepen republiek een vrijbrief om te moorden. Zij wilden voorkomen dat Nederland na de capitulatie van Japan in staat zou zijn om het koloniale

gezag te herstellen. Er vielen duizenden slachtoffers.

De Bersiap-periode is zonder twijfel een gitzwarte bladzijde in de geschiedenis van Indonesië én die van Nederland, zegt Frederick. Hij kent geen ander land dat de moord op zoveel medeburgers zo gelaten heeft geaccepteerd en vervolgens is vergeten.

Hebben Nederlandse autoriteiten die gruwelijke periode weggedrukt omdat die de onmacht van de toenmalige Nederlandse overheid onbarmhartig in het daglicht stelde?

"Dat is niet de belangrijkste reden, hoewel dat wellicht heeft mee-gespeeld. Ik geloof dat het meer te maken heeft met de Nederlandse terughoudendheid, tot op de dag van vandaag, om de Indonesische revolutie te erkennen als een echte revolutie die buitensporig gewelddadig en complex was. Ik bespeur nog steeds de tendens bij zowel niet-Indonesiërs als Indonesiërs om die revolutie als min of meer onschuldig en, althans op wereld-schaal, als niet zo gewelddadig te beschouwen. De cijfers - genocide op minstens 20.000 mensen, een veelvoud daarvan aan moorden op Indonesiërs en een totaal dodenaantal tussen de 250.000 en 300.000 - wijzen op een andere werkelijkheid.

Historicus William H. Frederick

"Maar ook kan hebben meege-speeld, zeg ik even in een sombere opwelling van realisme, dat men zich heeft gerealiseerd dat een tijdig en volledig begrip van de Bersiap de deur zou hebben opgezet voor schadeclaims tegen de Nederlandse overheid.

"Het verbaast me wel dat de Bersiap geen grotere rol in de Nederlandse media heeft gespeeld. De Indische gemeenschap was misschien bang dat ze als huilebalken zouden worden weg-gezet of dat ze eenvoudigweg niet zouden worden geloofd, omdat ze het zelf nauwelijks konden geloven. Herman Bussemaker maakte de Bersiap zelf mee en schreef er een indringend en volledig boek over ('Bersiap! Opstand in het paradijs'), maar

gebruikte nergens de term massamoord of genocide. Waarom niet? Ik heb geen flauw idee."

Hoe komt het dat de begrippen Bersiap of Bersiaptijd in Nederland zo weinig bekendheid hebben?

"Het begrip Bersiap (wees paraat) kent een Indonesische oorsprong en is later door de slachtoffers overgenomen. In Indonesië is het begrip, al dan niet bewust, snel verdwenen. Vreemd genoeg is dat ook in Nederland gebeurd. In de Tweede Kamer bijvoorbeeld is het voor het eerst in 1948 gebruikt en daarna tot 1950 nog twee keer, maar daarna is het verdwenen.

"Het valt me op dat Nederland zo weinig kennis over of sympathie voor de slachtoffers had. De herinnering aan die periode is levend gehouden door de Indische en Nederlandse families die onder de Bersiap hebben geleden.

Ik denk dat de feiten wijder verspreid waren dan we nu aannemen, maar er werd voor 1969 niet in het openbaar over gepraat. De jongere generaties weten er niets meer van tenzij hun ouders daarover hebben verteld. Maar ik ken genoeg slachtoffers die zelfs tegenover hun kinderen weigeren daarover te praten.

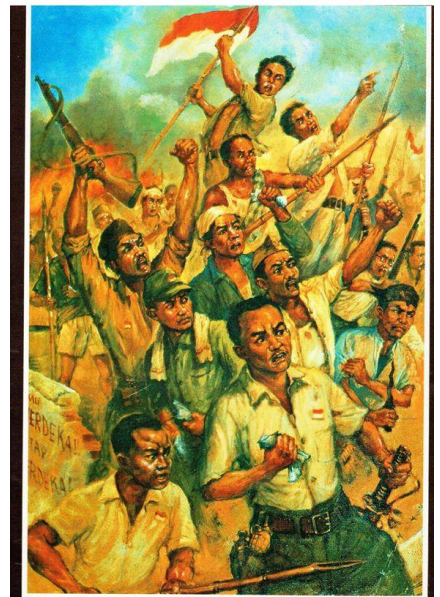
"We hebben te maken met een soort postkoloniaal geheugen-verlies, waarvan we ons kunnen afvragen in hoeverre dat ook doelbewust is. Natuurlijk zwijgt in Indonesië iedereen erover.

Mensen die na de revolutie zijn geboren, weigeren het zelfs te geloven als ik daarover begin. Ze noemen het Nederlandse propaganda."

Frederick beschrijft in zijn artikel in *Journal of Genocide Research* hoe de Bersiap verliep in de stad Soerabaja op Oost-Java. De spanningen liepen daar hoog op door het zogeheten vlagincident op 19 september 1945, waarbij

een prominent Indo-leider werd vermoord door Indonesische jongeren, alleen omdat hij met een Nederlandse vlag stond te zwaaien. Indonesiërs kregen kort daarna de beschikking over grote hoeveelheden wapens afkomstig van het Japanse leger.

Het geweld in Surabaya begon met de executie van Japanse gevangenen door een Indonesische bende die vervolgens leiders van de politieke partij PRI dwong om letterlijk het bloed van de zwaarden te likken.

**PERISTIWA 10 NOV. 1945
DALAM LUKISAN**

Het vormde de voorbode van 'bloody Monday' op 15 oktober toen grote aantallen Nederlanders en Indo's gevangen werden genomen en onder meer naar de Simpang Club werden gebracht, een etablissement dat voor de oorlog alleen voor blanken toegankelijk was. Daar hoorden en zagen gevangenen meer dan de bedoeling was, volgens Frederick.

Gevangenen moesten zich tot hun ondergoed uitkleden en werden daarna geschopt en geslagen en bewerkt met knuppels en geweerkolven. Daarna was er een tribunaal waarin zogenaamd recht werd gesproken. Deze tribunalen wekken volgens Frederick de

indruk dat zaken van hogerhand zorgvuldig gepland waren. Enkele overlevenden die toestemming kregen om naar het toilet te gaan, kwamen in ruimten waar zij bloedige lichaamsdelen op de grond zagen liggen en waar dode lichamen aan het plafond hingen. Volgens getuigen verdwenen veel lichamen in het kanaal achter de Simpang Club.

"Het hele wrange is dat er op het terrein van de Simpang Club een monument is verzezen", vertelt Frederick, "dat de anti-koloniale strijd en nationale trots verheerlijkt. Geen woord over wie daar zijn vermoord, waarom en door wie. Het laat zien dat naties normaal gesproken niet de kans grijpen om de minder plezierige kanten van hun geschiedenis te onthullen."

In hoeverre waren politieke leiders bij de moorden betrokken? Was de Bersiap van bovenaf georganiseerd?

"Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag. Bepaalde leiders van de pemuda's (laagopgeleide jongeren - red.) planden een voedselboycot van Nederlanders en Indo's. Mogelijk gebeurde dat op gezag van hogerhand. Het is mogelijk dat het idee om mensen te arresteren en gevangen te zetten via dezelfde lijnen is ge-

lopen. Was het een vooropgezet plan om die gearresteerde mensen ook te vermoorden? Dat betwijfel ik. De jonge, heethoofdige en radicale leiders rekenden er niet op dat sommigen van hun vrienden zo opgingen in het moorden, aangewakkerd door de geur van bloed. Daarnaast onderschatten ze het enthousiasme waarmee minder hoog opgeleide jongeren aan het moorden sloegen.

"Toen het moorden eenmaal wijdverbreid was, was het eigenlijk ook te laat en had de PRI de handen vol aan 'damage control' door te ontkennen dat de genocide had plaatsgevonden. Of leiders als Soekarno en Hatta op dat moment al weet hadden van de genocide, dat weet ik niet. Ze wisten wel dat er iets verschrikkelijks te gebeuren stond dat ze niet in de hand konden houden.

"De manier om jonge radicalen in de hand te houden was door het leger opdracht te geven Nederlanders te arresteren. In Surabaya werkten het leger en jongeren voor een deel zelfs samen. Uiteindelijk kreeg het leger de zaak in de hand en evacueerde het de Nederlanders die de geweldsgolf hadden overleefd naar voormalige Japanse interneringskampen, omdat dat de enige manier was om hen te beschermen."

Waren zij gijzelaars?

"In essentie wel, denk ik. De Indonesische regering wilde niet dat zij afgeslacht werden, want wat heb je aan dode gijzelaars? De gevangen genomen Nederlanders speelden een rol bij de onderhandelingen over onafhankelijkheid. Enkelen van de politieke en militaire elite zullen wellicht ook enige sympathie en mededogen hebben gehad met hun gevangenen, maar niet veel. Een interessante en nooit onderzochte vraag is wat Nederlandse

politici en gezagsdragers eind 1945 wisten en/of geloofden van de verhalen over de moordpartijen."

Wat kunt u zeggen over de motieven van de pemuda's?

"We weten natuurlijk niet wat precies in de hoofden van de daders op dat moment omging. Maar duidelijk is dat zij erop uit waren om het Nederlandse smaldeel kapot te maken, zodat zij geen hulp konden bieden aan Nederlandse strijdkrachten. Er zijn veel pogingen gedaan om de daden van de pemuda's psychologisch te verklaren, maar ik vind dat riskant, omdat je dan gaat generaliseren."

In uw stuk in Journal of Genocide Research beweert u dat de Bersiap niet een paar maanden duurde, zoals tot nu toe wordt aangenomen, maar veel langer en dat er zelfs sprake was van een tweede Bersiap.

"Het bewijs hiervoor komt uit talloze rapporten van militaire en

lokale overheden die er in heroverde gebieden kwamen na de eerste politionele actie. Velen stuitten op massagraven - met lijken van Nederlanders, Indo's en Chinezen - en plaatsen waar nog sporen waren van moorden en executies. Dit soort zaken werden ook na de tweede politionele actie ontdekt."

"Het karakter van die 'tweede' Bersiap was wel anders dan de eerste. Die werd niet uitgevoerd door pemuda's, want die waren daar niet, maar door dorpelingen die daartoe waren aangezet door militairen en milities. Veel hiervan is door autoriteiten afgedaan als 'rampok' (roof of plundering), maar ik heb daar ernstige twijfels over."

Er is veel onzekerheid over de vraag hoeveel mensen tijdens de Bersiap zijn vermoord. Die hebben sinds 1945 zo tussen de 3500 en de 28.000 geschommeld. Wat denkt u?

"Dit is een geweldig probleem. Intuïtief, na jaren onderzoek in papieren die wel beschikbaar zijn, vrees ik dat de hoge getallen het meest waarschijnlijk zijn. De Indische Pensioenraad verklaarde op een zeker moment dat er 20.000 vermisten waren. Tel dat maar op bij het aantal mensen, 8.000, van wie we zeker weten dat zij tijdens de Bersiap zijn overleden. Het archief van de Pensioenraad ligt uit elkaar, dus het valt niet mee om dat getal van 20.000 te reconstrueren. Het is duidelijk dat het aantal slachtoffers een urgent onderzoeksprobleem is."

In uw artikel in het genocide-tijdschrift schrijft u vooral over de incidenten op Oost-Java. Hoe zat het met dit geweld in andere delen van het land?

"Het meeste en het meest extreme geweld kwam voor in Jakarta en steden van Oost-Java, Bandung bijvoorbeeld, en op een kleinere schaal in Centraal-Java. Er was ook geweld op Sumatra, maar omdat daar veel minder Nederlanders en Indo's waren, richtte dat zich meer op de elite."

"Op andere plekken in de archipel voorkwamen Australische en andere troepen dat het geweld op grote schaal kon plaatsvinden; ook waren daar veel minder Nederlanders dan op Java."

De Nederlandse regering heeft het verzoek van drie belangrijke instituten om een diepgravend onderzoek te doen naar de dekolonisatie van Nederlands-Indië naast zich neergelegd. Wat vindt u daarvan?

"De argumentatie van minister Timmermans van buitenlandse zaken dat instituten dit onderzoek maar uit hun eigen budget moeten financieren, vind ik zeer mager. We weten dat een grootschalig onderzoek kostbaar is en dat het NIOD, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde en

het Nederlands Instituut voor Militaire Historie dat niet kunnen bekostigen in tijden dat ze bovendien van diezelfde regering hard moeten bezuinigen.

"De echte reden ligt volgens mij eerder op diplomatiek terrein. Ik begrijp dat de Indonesische regering geen zin heeft in een onderzoek, omdat ze niet trots zullen zijn op de Bersiap. Ook begrijp ik dat Nederlandse diplomaten in Jakarta van een onderzoek nerveus worden, omdat dit hun leven gecompliceerder kan maken. Waarom Timmermans zich door Indonesië iets laat zeggen over wat historici in Nederland mogen bestuderen, is me een raadsel.

"Natuurlijk is dat onderzoek hoogst noodzakelijk. Het gevaar is dat Nederland voor altijd blijft zitten met een simplistisch en volkomen verkeerd beeld van de dekolonisatie van Nederlands-Indië.

Vanuit een historiografisch perspectief bestaat het gevaar dat de naoorlogse periode bevroren blijft in een simpel zwart-tegen-wit-, goed-tegen-slecht-tableau, dat ons werkelijk helemaal niets leert over de werkelijkheid van de van beide zijden gewelddadige dekolonisatie. Het leert ons ook helemaal niets over de rollen die voormalige koloniale grootmachten en de voormalige koloniën in de huidige wereld moeten spelen. Dat klinkt behoorlijk pompeus, maar het is wel waar."

**) Dagblad Trouw november 2013*

Nico Servaas, wie heeft hem niet gekend

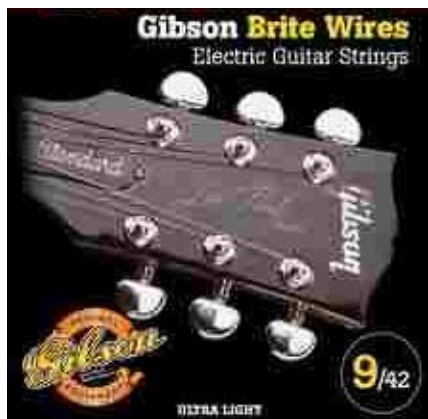
Afgelopen maandag 10 augustus weer genoten van de geweldige docufilm "Klanken van Oorsprong" van Hetty Naaijken-Retel Helmrich. En ook omdat er de komende weken nog enkele filmdocu's op TV getoond worden, leek het de redactie een mooi moment om een reeds eerder gepubliceerd artikel opnieuw te plaatsen.

In het hartje van Den Haag, Riviervismarkt hoek Schoolstraat was vele jaren een legendarische grote muziekhandel gevestigd. Alleen al de naam was een legende: Servaas. Voor veel jongens die een bandje vormden in de 60er jaren was het een

droomwinkel, waar ze hun neuzen tegen de etalageruit platdrukten en zich kwijslend vergaapten aan de met veel gevoel voor esthetiek uitgestalde gitaren, keyboards drumstellen en versterkers.

Een muziekhandel niet alleen voor de Hagenaars, maar in heel Nederland en zelfs daarbuiten kende men Servaas. Van de onbeduidendste amateurs tot de absolute topbands mocht Nico Servaas tot z'n klantenkring rekenen. Ook (bijna) alle Indische muzikanten kon je er geregeld tegenkomen. Je kon Nico altijd herkennen aan z'n blauwe stofjas,

z'n irritante lachje en de complete pot Brillcream die hij in z'n haar smeerde.

Maar je kon het in de muziek-industrie zo gek niet bedenken of Nico kon ervoor zorgen dat hij het in zijn winkel had. Waar hij het vandaan haalde was iedereen een raadsel, maar hij kon wel alles regelen. Een unieke winkel, waarvan de naam alleen al je bloed sneller deed stromen.

Of Nico verstand had van muziek en muziekinstrumenten...? Nou, eigenlijk niet, maar hij was wel een meester-verkoper. Als je na lang kijken, voelen en twijfelen eindelijk een gitaar had uitgezocht, ging die natuurlijk in negen van de tien gevallen je budget ver te boven. Met een verontschuldigende blik stamelde je dan: *".....kan 'em niet in één keer betalen....."* Nico antwoordde dan stevast in zijn onvervalste taalgebruik: *".....maak nie uit knul, as je hem maar meeneemp..."* Weer een gitaar verkocht; zaken zijn zaken. Nico vertrouwde zijn klanten en kwam eigenlijk nooit bedrogen uit.

Want je wist, dat als je je schuld niet voldeed, dan kon je bij hem niet meer terecht. En dat was een ramp, want hij verkocht alles. En dan bedoel ik ook echt álles. Hij had bijvoorbeeld een oude gitaar van Jimmy Hendrixx in de etalage staan. Hoe hij eraan kwam, wist niemand, maar dat ie echt was, daar was iedereen van overtuigd, want hij was immers aan de achterkant gesigneerd.....

Een van zijn vroegere medewerkers heeft eens gezegd: "Werken voor Nico is een soort legale slavenarbeid. Hij stond als een dictator aan het roer van zijn winkel en had niet het hart om iets te zeggen dat hem niet aanstond, want je stond zo op straat". Op dezelfde manier ging hij vaak met zijn klanten om. Als Nico zich irriteerde aan een klant, zei hij gewoon dat hij het gevraagde product niet had en "schopte" ze de zaak uit naar Gerritsen, om de hoek. Hij kon zich ook groen en geel ergeren aan klanten die als ze een gitaar hadden uitgezocht, er één in de doos wilden hebben, in plaats van die uit de etalage.

En het proefspelen gebeurde natuurlijk op die uit de etalage en hij begon dan een tirade over dat gitaren allemaal ambachtelijke producten waren en voor een geoefend oor allemaal verschillend klonken. En als je het geluid van die uit de etalage mooi vond, dan moest je die gewoon kopen. Hij zou dan de doos wel van een andere gitaar halen. En hij wist net zo lang te drammen, dat de klant met de gitaar uit de etalage in de doos van een magazijn-exemplaar de deur uit ging. Zaken zijn zaken.

Een oud-drummer heeft mij eens verteld, dat hij toen hij 14 was langs Servaas fietste tijdens de uitverkoop in begin januari en een Snare in de etalage zag liggen

voor een tientje...! Toen wist hij het zeker: hij werd drummer en dit was zijn eerste aankoop. Gauw nog even twee stokken (met rode uiteinden) erbij gekocht en trots als een pauw naar huis. Daar aangekomen moest pa heel erg wennen aan de ambitie om een drummer te worden en dat heeft lang geduurd. Maar uiteindelijk toch drummer geworden.

1: Crashbekken. 2: Floor tom. 3: Toms. 4: Bass drum. 5: Snare. 6: Hi-hat.

Een leadzanger vertelt: We waren op zoek naar wat geluidsspullen. We hadden via een advertentie een mooie Dynacord buizenbak op de kop getikt en moesten er natuurlijk wat kabels en boxen bij hebben.

Na veel omzwervingen in Haarlem, Utrecht en Breda, kwamen we met de hele band uiteindelijk in Den Haag bij Servaas terecht. We zeiden dat we een paar "zang-zuilen" nodig hadden (van PA hadden we nog nooit gehoord). En ja hoor, Nico had precies de zuilen staan die we in ons hoofd hadden. En we waren zo verrukt dat hij ze had, dat we alleen maar naar het aantal Ohms gekeken hebben, maar verder ze niet eens uitgetest of beluisterd hebben. Voor ons was het belangrijkste dat er 12 speakers per zuil in zaten, dus hij kon gewoon snoeihard gaan; dat telde.

Thuisgekomen viel dat "hard gaan" wel een beetje tegen, maar ze klonken best wel behoorlijk en we hebben er twee jaar mee gedaan. Toen kochten we een echte PA en hebben de zuilen voor

Nico Servaas (rechts) en Bert Paige (orkestleider en arrangeur). Foto: Piet Muys.

een zacht prijsje aan een beginnende concurrent overgedaan. Een andere muzikant vertelt: Als je net door de deur naar binnen was gegaan, keek Nico vanachter zijn "lessenaar met microfoon en intercom fronsend op je neer en vroeg: "Wâh kom je vôr..." "Drums, meneer..." antwoordde je dan bedeesd (ja, in die tijd nog wel), waarop Nico direct terugkaatste: "Heb je geld bij je of op de pof..." "Eerst even kijken, meneer..." zei je dan, waarop de enige reactie was: "O..."

Nico schakelde dan de microfoon in en dan schalde het door de zaak: "Hans, afdeling drums; Hans, afdeling drums". Het voelde alsof je door de eerste keuring heen was en je het "heiligdom" van Servaas mocht betreden.

De twee Volkswagen bestelbusjes (met middenspijl) van Muziekhandel Servaas in de 60er jaren.

Nico wist ook op slinkse manieren aan restpartijen te komen en failliete boedels van andere winkels van muziekinstrumenten op te kopen. Die verkocht hij dan brutaalweg voor bijna de normale prijs en iedereen trapte in zijn

verkoopbabbel. Daarom deed hij ook niet moeilijk als je iets wilde inruilen. Zakenman als hij was, wist hij dat hij dan dubbel kon verdienen. Een nieuwe verkopen voor 900 gulden, inruil 100 gulden en dan die laatste voor 300 gulden in de uitverkoop. Zaken zijn zaken. Zo was Nico en iedereen accepteerde het, want je wist: als je iets speciaals zocht, dan ging je naar Servaas, want die had het.

Trouwens, die uitverkoop was al een spektakel op zich. Altijd had hij wel iets bijzonders in de etalage liggen, die hij dan letterlijk voor een appel-en-een-ei of zelfs voor een moorkop verkocht. Met geld kwam je dan bedrogen uit, want hij wilde echt een moorkop hebben en dan moest die nog vers zijn ook. Dus met een thermoskan hete koffie, boterhammen in een papieren zak en een dikke slaapzak nestelde je je dan de avond tevoren voor de winkel om de eerste te zijn bij de opening de andere morgen. En je bleef de enige niet, bleek al heel gauw.

Mams kwam dan kort voor opening die verse moorkop langsbrengen, die je dan behandelde alsof het een kroonjuweel was. Maar na alle ontberingen ging je wel met een gitaar of een versterker naar huis.

Op 1 januari 1995 waren de deuren van Servaas voorgoed gesloten. Nu zit in dat pand de Ierse pub "The Fiddler". Een Haagse legende was niet meer. Nico heeft goed verdiend en kocht van z'n centen een leuk optrekkje (naar zeggen op St. Lucia in het Caraïbische gebied).
Hans Vogelsang.

5000 Kamptekeningen uit Nederlands-Indië

In "Het Geheugen Van Nederland" van het Nationaal Archief bevinden zich bijna 5000 tekeningen, gemaakt door gevangenen in de Japanse concentratiekampen in voormalig Nederlands-Indië.

De tekeningen staan op 247 pagina's en bevatten 20 afbeeldingen per pagina.

De LINK naar deze kamptekeningen op de website van Het Nationaal Archief vindt u [HIER](#).

Boekbespreking, e-Books, CD & DVD, Presentatie & Signeren

Het geluk te overleven – Daan Fousert.

Op 15 augustus 2020 is het 75 jaar geleden dat het toenmalige Nederlands-Indië werd bevrijd van de Japanse bezetting. In dit boek vertelt de schrijver het verhaal van Jaan Willem Mobach (1894), zijn echtgenote Johanna (1897) en hun zes kinderen, die gevangen worden genomen door de Jappen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zij eindigen in verschillende kampen, waar ze gruwelijke dingen meemaakten. In deze Jappenkampen komen naar schatting 30.000 mensen om door honger, uitputting en martelpraktijken. Wonderlijk genoeg overleven alle gezinsleden Mobach de verschrikkingen en worden ze na de bevrijding herenigd. Zoon Jan heeft een dagboek "Als leven niet

mag" bijgehouden, waarin hij terugblijkt op zijn pubertijd tijdens de Japanse bezetting van Java.

En ook vader Jaan heeft zijn herinneringen opgetekend in "Gevangene van Nippon". Deze twee documenten vormen de basis van dit boek. Daan Fousert heeft schrijfster Monique Melief verzocht om het verhaal vanuit het perspectief van moeder Johanna op te tekenen. Bij elkaar is dit een bijzonder document geworden over een ijsingwekkende periode in de geschiedenis. *ISBN nummer 9789463652445. Prijs: € 19,95.*

De in deze rubriek besproken boeken, CD's en DVD's zijn verkrijgbaar bij de Internet Boekhandel Van Stockum in Den Haag of bij de erkende boekwinkel, tenzij anders vermeld

 VAN STOCKUM
INTERNET BOEKHANDEL
www.vanstockum.nl

Meer dan **120 titels** over Nederlands-Indië

Neem eens een kijkje in de **uitgebreide boekenwinkel** van Historiek.net:

<https://geschiedenis-winkel.nl/nederlands-indie.html>

OPROEP nabestaanden krijgsgevangenkamp FUKUOKA-14

Wij, **Stichting Monument Nagasaki**, zijn op zoek naar nabestaanden van de krijgsgevangenen van Kamp Fukuoka 14 te Nagasaki. Wij willen hen op de hoogte brengen, dat wij een monument aan het realiseren zijn, welke wij in mei 2021 willen gaan onthullen in Japan. Kunt u ons hier bij helpen? Hieronder de kamplijst met namen van deze gevangenen en het testimonium van mijn vader.

<https://www.japansekrijgsgevangenkampen.nl/Naamlijst%20Fukuoka%2014B.htm>

<http://www.indischhistorisch.nl/tweede/oorlog-en-bersiap/oorlog-en-bersiap-dit-mag-nooit-meer-gebeuren/>

Daarnaast hebben wij een website over Kamp Fukuoka 14b (www.fukuoka14b.org) die op 9 augustus jl. tijdens de 75e herdenking van de atoombomaanval op Nagasaki is gelanceerd. In aanloop naar de onthulling van het monument volgend jaar, willen wij alle krijgsgevangenen een gezicht geven op deze website. Het is daarom van belang om zoveel mogelijk nabestaanden te traceren.

In afwachting van een bericht uwerzijds verblijf ik met vriendelijke groet,
Rob Schouten, Voorzitter Stichting Monument Nagasaki

Recept

Pittige extra gevulde groentesoep

Deze pittige soep is niet alleen erg lekker, maar ook nog eens een prima remedie tegen aanvallen op je immuunsysteem. Niet specifiek een Indisch of Indonesisch recept, maar gewoon omdat soep altijd lekker is, zelfs als je ziek bent. Waar je een boterham laat staan, gaat een kom soep er altijd in. Even een paar feitjes op een rijtje:

- *De stof capsïcine in rode pepers en dus ook in sambal, jaagt het immuunsysteem aan, waardoor je weerstand verbetert.*
- *In bleekselderij zitten salvestrolen. Dit zijn stoffen die planten aanmaken om zich tegen bacteriën en schimmels te beschermen. Deze stoffen hebben dezelfde uitwerking op het menselijk lichaam.*
- *In bliktomaten zit het anti-oxidant lycopene, dat je witte bloedlichaampjes versterkt en dus helpt om je afweer tegen bacteriële en virale aanvallen te verhogen.*
- *Knoflook is algemeen bekend om zijn geneeskrachtige werking en is weerstandversterkend.*
- *Paprika is eveneens familie van de rode peper en heeft dus dezelfde werking. Bovendien is het zeer rijk aan vitamine C.*
- *En verder gaat er veel lekkere en gezonde groente in, vol vitaminen en mineralen.*

Ingrediënten:

500 gram soep-vlees in blokjes, 500 gram rundergehakt, 4 tot 5 stengels bleekselderie, 200 gram peen, 200 gram bloemkool, 200 gram witte kool, 1 dikke prei of 2 dunnere, 2 harde uien, 200 gram diepvries doperwtten 200 gram sperziebonen, 2 blikjes tomatenblokjes, 2 rode paprika's, 5 rode lomboks (pepers), 1 bosje bladselderij, 200 gram kleine spruitjes (als u er niet van houdt, mag u dit weglaten), 1 zakje minikrieltjes 3 bouillonblokjes, zwarte peper, 2 tl. gemberpoeder of ca. 4 cm verse gemberwortel geraspt, 4 teentjes knoflook, 3 el. ketjap manis.

Bereiding:

Neem de grootste pan die u in huis heeft of leen er desnoods een van burens, of familie. Het moet echt een hele grote soeppan zijn. Pel de uien en snijd ze grof. Laat wat olie in de pan heet worden en doe er de gesneden uien bij. Hak de knoflook fijn en doe die erbij. Zodra de uien glazig zijn, doe dan het soepvlees erbij. Maak intussen kleine soepballetjes van het gehakt. Als het soepvlees rondom

wat aangebakken is, doet u er 2 tot 3 liter water bij en breng dat aan de kook. Dan de soepballetjes toevoegen en alles ca 1,5 tot 2 uur laten pruttelen met het deksel erop. Nu vervolgens alle groenten grof snijden. De bladselderij inclusief de steeltjes. Snijd de lomboks in ringetjes en de dikke prei eerst halveren en dan in halve ringen (de dunne preien niet halveren), de bleekselderie 'ontdraden' en in stukken van ca. 1 cm.

Als het soepvlees getrokken heeft, kunt u de groenten toevoegen. De harde groenten zoals peen en witte kool als eerste en de bladselderij, lomboks en erwtjes als laatste. Zorg dat er voldoende water in de pan is om alles goed onder te laten staan. Doe als laatste de tomatenblokjes, gember

en ketjap en de verkruimelde bouillonblokjes erbij. Moet u water bijvullen, gebruik dan liefst heet water, dat scheelt tijd met zo'n grote pan. Dan zorgen dat alles aan de kook komt. Deksel erop, de hittebron helemaal laag en laat maar rustig nog een uur doorpruttelen. Maak u geen zorgen als er iets vet boven komt drijven. Het is belangrijk dat u ook wat vetten tot u neemt.

Zo, laten nu die bacillen maar komen... we lusten ze rauw....!

Denk er altijd aan: hoe langer een pan soep staat te pruttelen, hoe beter de smaken zich vermengen en hoe lekkerder het wordt. Maak er gewoon een hele soepdag van. Soep gaat er altijd in, of het nu lunch is of avondeten. Het enige dat u er nog bij kunt nemen, is een stukje stokbrood.

Wilt u niet zo'n hele grote pan maken? Halveert u dan alle ingrediënten. Blijft er toch nog over dan kunt u het de volgende dag gerust nog eten of anders in bakjes invriezen voor later.

Selamat makan.

Wilt u blijk geven van uw waardering voor NICC Magazine en het vele werk dat wij hiervoor maandelijks verrichten? Maakt u dan een vrijwillige donatie over op ons bankrekeningnummer NL39 RABO 0129 2168 36, t.n.v. NICC te Den Haag. Dank u wel.

Column Overleven op Bali in corona-tijd

Door: Jan Tomasowa

Bali werd in maart 2020 geconfronteerd met de wereldwijde uitbraak van het coronavirus. Een wat oudere Australische toerist overleed in het ziekenhuis in Den Pasar en 4 mensen raakten met het virus besmet. De toeristen vertrokken massaal weg uit Bali en de toeristenindustrie stortte in korte tijd in elkaar. Ruim 62% van de bevolking verdient haar inkomen in de sector toerisme.

Om de verspreiding van het coronavirus te beperken gaf de Indonesische president Jokowi opdracht om op Bali de internationale airport Ngurah Rai en alle belangrijke zeehavens te sluiten. Alle toegangswegen naar de vele prachtige stranden, de beroemde tempels en natuur-reservaten werden geblokkeerd.

De economische ontwikkeling stagneerde in ernstige mate door het massale vertrek van de toeristen en het afgrendelen van het eiland. Restaurants, winkels, hotels, reisbureaus sloten, door gebrek aan klanten, hun deuren. Duizenden werknemers verloren hun banen. Geconfronteerd met het verlies van hun inkomen trokken mensen weg uit de steden. Zij keerden terug naar hun familie in de dorpen. 's Avonds veranderde de badplaats Kuta in een spookstad.

President Jokowi kondigde maatregelen af die direct ten goede kwamen aan de armste bevolkingsgroepen.

Elektriciteitsgebruikers die maximaal 250 watt gebruikten hoefden 6 maanden lang hun energiekosten niet te betalen. De overheid riep de banken op om zich coulant op te stellen ten opzicht van kleine zelfstandigen. Veel kleine ondernemers hoeven 6 maanden lang hun hypotheek niet af te lossen. In juni en juli ontvingen zij per maand 2 miljoen rupiah (ongeveer € 133,-) overheidssteun.

Tijdens de kabinetszitting op 18 juni 2020 oefende president Jokowi op keiharde wijze kritiek uit op de aanwezige ministers. Hij nam daarbij geen blad voor de mond. Hij viel vooral de minister van Volksgezondheid aan. Het ministerie beschikte over een budget van 75 triljoen rupiah (5 miljard euro)! De president vond het een schandaal dat, terwijl de bevolking met de gevolgen van de Corona-ramp werd geconfronteerd en dringend behoefte had aan medische hulp het ministerie slechts 1,53% van haar budget had uitgegeven! Jokowi ontsloeg de betrokken minister en hij riep op het geld versneld te besteden aan de bestrijding van de coronaramp. Hij kondigde ook het vertrek aan van een aantal andere ministers.

Tien dagen na de onverbloemde toespraak van de president zond het dagblad Kompas TV Jokowi's redevoering op 28 juni 2020 integraal uit op de TV. Bijna alle zenders namen de uitzending over.

Uitvoerig werd Jokowi's speech in de media becommentarieerd. De moedige toespraak van de president had direct hele grote gevolgen voor de strijd tegen de coronavirus-pandemie. De bevolking stelde eisen inzake de kwaliteit van de gezondheidszorg en de artsen en het ziekenhuispersoneel zetten het ministerie van Volksgezondheid onder druk om versneld gelden beschikbaar te stellen voor o.a. het uitvoeren van

testprogramma's en de aanschaf van beschermingsmateriaal. Het ministerie meldde dat in Indonesië op 31 juli 108.376 mensen positief waren getest op het coronavirus en dat 5131 waren overleden. Terwijl in de hoogste politieke regionen van het land werd gediscussieerd over de aanpak van de coronaramp probeerde de bevolking de crisis te overleven.

Arme mensen zochten in de rijstvelden naar slakken, belut (vissen) en de groente bajem. Onze vriend pak Made ging bijna elke dag in zee vissen. Dolly en ik besloten om door te gaan met het ondersteunen van de mensen ons heen. Met het motto "Think global. Act local!" startte Dolly met eigen (AOW) geld met haar permacultuurtuinproject. Zij besloot om Suwela, een ervaren Balinese boer en tuindeskundige, part time in dienst te nemen. Van de opbrengst van de tuin kreeg Suwela een derde, ontvingen arme mensen in onze leefomgeving eveneens een derde en hield Dolly een derde voor zichzelf.

Pak Nur, de Javaanse eigenaar van Warung Berkah in Teges stimuleerden we om mondkapjes te produceren en kleding te verstellen en we leerden zijn zoontje Fabian om zelf vliegers te maken en te verkopen.

Samen met wat medestanders waren we eind juni 2020 gestart met een fondswervingsactie om guesthouse Saskara in Sanur gedurende een jaar financieel te steunen. In verband met deze actie zijn bijna 300 potentiële sponsors in Europa, Australië en Amerika benaderd. Onze vriend Minggus Lasatira coördineert deze actie in Nederland. Wil je meer over deze fondswervingsactie weten? Stuur dan een mail naar Minggus. Zijn mail adres is saskarabali2020@gmail.com. Op Bali houden we vast aan onze motto: "Think global. Act local!".

Links4u Interessante, handige, leerzame LINKS voor iedereen

Indopedia, Indische Encyclopedie / Bibliotheek / Indisch erfgoed / naslagwerk over voormalig Nederlands-Indië. <https://www.indopedia.nl/>

Doorlink-website naar veel Indische en Indisch gerelateerde websites, blogs, personen en onderwerpen. <https://linkenindisch4ever.wordpress.com/>

Website over online **geschiedenis** van/voor Indische Nederlanders. <http://www.indischhistorisch.nl>

Organisaties die **archieven** bezitten over de **oorlog in Indië, de Bersiap en dekolonisatie**. <https://www.tweedewereldoorlog.nl/bronnen/archieven/indisch-erfgoed>

Boten en passagierslijsten 1946 – 1964. <https://www.passagierslijsten1945-1964.nl/boten/index.html?fbclid=IwAR0Xl3D08q2w9zxR3V90-6IiIq5bCnctqZFNUChXSxkgG1OBwZPmK7xXeAq>

Meer dan **120 titels** over Nederlands-Indië in de **boekenwinkel van Historiek.net**. <https://geschiedenis-winkel.nl/nederlands-indie.html>
Veel informatie over **schoollespakketten** over voormalig Nederlands-Indië. www.gastdocenten.com

Een ware schat aan foto's in kleur op **Monochrome Specter** uit de Tweede Wereldoorlog in ZO-Azië. blog.livedoor.jp/irootoko_jr/

Het **Indisch Herinneringscentrum** Sophiahof, Den Haag www.indischherinneringscentrum.nl

Moluks Historisch Museum [M.H.M.] Sophiahof, Den Haag <http://www.museum-maluku.nl/>

Indisch/Moluks **Museum Sophiahof** in Den Haag. <https://www.museumsophiahof.nl/>

Indisch Familie Archief <http://www.indischfamiliearchief.nl/>

Website over de **ervaringen van Indo's** op Java, die na de onafhankelijkheid in Indonesië gebleven zijn www.indo-in-indonesie.com/

Museon in Den Haag met een bijzonder mooie en uitgebreide museale collectie over Nederlands-Indië. <https://www.museon.nl>

Culturele website voor **Chinese en Chinees-Indische** gemeenschap. <https://www.inisiatiip.nl>

Website over de diversiteit van de **Chinees-Indische gemeenschap** in Nederland. <https://www.meerdanbabipangang.nl/>

Wie (her)kent deze foto's? Website van het **Tropenmuseum**. <http://www.fotozoektfamilie.nl/>

EYE Filmmuseum, deelcollectie Nederlands-Indië. <https://www.eyefilm.nl/collectie/zoek-n-en-kijken/deelcollecties/nederlands-indi%C3%AB>

Pasar organisatoren & Evenementenbureaus

<http://www.istimewa-events.nl>
<https://www.pasarstellar.nl/>
www.taman-indonesia.nl/
www.pasarmalamrijswijk.nl
www.tongtongfair.nl
<https://www.facebook.com/maluku-night>
www.oscoproductions.nl
www.pasarsluiskil.nl
<http://www.zinzia.nl>
www.raffyzorg.nl

Stichting die ijvert voor erkenning en betaling van **Japanse Ereschulden** door Japan aan WO II slachtoffers <http://www.japanse-ereschulden.nl/>

Stichting **Dialogo Nederland-Japan-Indonesië** (NJI) organiseert jaarlijks conferenties en andere activiteiten. <http://www.dialogonji.org>

Toonaangevend **Indisch maandblad** (glossy). <http://www.moesson.nl/>

Informatieve website over de beruchte **moord op Chinezen** in 1740 in Indië. <http://home.iae.nl/users/arcengel/NedIndie/chinezen.htm>

Landgoed Bronbeek (Kumpulan, **Museum Bronbeek** en meer) in Arnhem. www.bronbeek.nl

Veel informatie over **Batik** activiteiten van **Sabine Bolk**. Ook via facebook en YouTube. www.sabinebolk.nl

Zeeuws Veilinghuis gespecialiseerd in kunst en schilderijen van bekende Indische schilders. www.zeeuwsveilinghuis.nl

De Vries Antiek, items uit voormalig Nederlands-Indië, o.a. koloniale meubelen. **Specialist in Kunst en krissen**. <http://www.devriesantiek.nl> en <http://www.kris-keris.com>

Zeldzame boeken en andere artikelen o.a. over Nederlands-Indië en de VOC. Verkoop en veilingen: www.gertjanbestebreurtje.com

Online verkoop van bijzondere boeken over Indië en Indonesië: <https://www.doornweerdje.nl/c-4286777/ned-indie-en-indonesie/>

Stichting Indisch Erfgoed, mede-organisator **Themazondagen** op Bronbeek: www.indischerfgoed.nl

Non-profit **online museum** in de Verenigde Staten van Amerika, <http://www.eastindiesmuseum.com>

Website over **Nederlandse militairen** in Indië 1946-1949. <http://www.indiegangers.nl/>

Actuele items en achtergrondartikelen van de **Nederlandse Krijgsmacht**. <https://www.nederlandseKrijgsmacht.nl/index.php/nieuws/>

De **Jeugdwebsite** van de Oorlogs-graven Stichting (Ned.-Indië). <http://www.eenlevenverloren.nl/index.php?qo=home.personen@pagenr=1>

Informatie over de **Nationale Indië-Herdenking** op 15 augustus. www.indieherdenking.nl

Website **genealogisch onderzoek** http://www.stamboomforum.nl/subfora/127/2/21753/0/bronnen_voor_familieonderzoek_nederlands_indie

Info over boeken, artikelen, TV- en radiodocumentaires plus LINKS over de **Pakan-Baroe Spoorweg**. <http://pakanbaroe.my-free.website/>

Alle bandjes, foto's en verdere **info** over **Indorock**. <http://indorock.home.xs4.nl>

Facebook pagina's over alles wat te maken heeft met Nederlands-Indië en het Indisch erfgoed. <https://www.facebook.com/pages/?category=top>

Vereniging van Overlevenden en Nabestaanden van **Slag in de Javazee 1942** (V.O.N.). Herdenkingsreizen <https://www.imexbo.nl/slag-javazee>

Stichting voor en door de **Molukse gemeenschap**: www.muhabbat.nl

Een van de betere **YouTube** kanalen over **Indonesisch koken**: Peters Keuken, met authentieke recepten. https://www.youtube.com/channel/UC9fmZUQ6yK7VtA6CpcsG0LO/videos?disable_polymer=1

Links over Indisch en Indonesisch koken, recepten, cursussen, toko's, restaurants, afhaalmaaltijden, kookworkshops, etc. <https://indisch-eten.startpagina.nl>

Koorenhuis - Den Haag, allerlei cursussen en workshops op het gebied van muziek, dans, theater en kunst. <http://www.koorenhuis.nl>

Taman Indonesia, Het leukste kleine Indonesische dierenpark in Nederland. <http://www.taman-indonesia.nl>

Een digitaal **Indisch Museum**, <https://indischmuseum.wordpress.com>

Gamelanhuis - Amsterdam. Lessen, workshops en alles over Javaanse en Balinese traditionele Gamelan-instrumenten. <http://www.gamelanhuis.nl/>

De Surinaams Javaanse Culturele **Stichting Manggar Megar** houdt zich bezig met Gamelanmuziek, traditionele Javaanse dans en het Wayang Kulit theater. <http://www.manggarmegar.nl>

Stichting Monument Nagasaki (nabestaanden **Kamp Fukuoka 14**). www.fukuoka14b.org

Weblog "**Indische Jeugd-letteren**" Blog van Marjorie van Putten: <http://indischejeugdletteren.wordpress.com/over-mij/>

Website **Indische Jeugdboeken**, compleet met een bestellink. <http://www.antiquariaat-anna.nl/boek/kameleonboeken>

Op zoek naar een **muziekoptreden** bij uw kumpulan? <http://www.kwekel-evenementen.nl/indische-artiesten.htm>

Theatervoorstellingen - Een informatieve website met heel veel voorstellingen, overal en voor iedere leeftijd. <http://www.kindertheater.nl/>

Kunstbende, Landelijke organisatie met afdelingen in alle provincies voor iedereen van 13 tot en met 18 jaar. <http://www.kunstbende.nl>

Indische startpagina voor de jeugd <http://suara-baru-kecil.jouwpagina.nl>

Kinderboekenpraatjes. Veel boeken uitzoeken voor elke leeftijdsgroep. <http://www.kinderboekenpraatjes.nl>

Alles over **STIP Jeugdtheater**, over producties, impresariaat, enz. www.stipproducties.nl

Woonzorgcentrum voor Indische en Molukse ouderen 'Raffy'. <https://Raffyzorg.nl>

Van alles over **Papoea websites**. <https://Papua.startpagina.nl>

Nieuws en info over/uit **West Papua**. <http://www.tanahku.west-papua.nl>

Jeugdbieb, erg leuke en informatieve website. <http://www.jeugdbieb.nl>

Trefpunt Azië - Informatieve website met wetenswaardigheden uit ZO-Azië. <https://www.trefpuntazie.com>

Indowebshop voor alles voor de keuken, huishoud, kunst, textiel, boeken, sieraden en nog veel meer. <http://www.indowebshop.nl/>

Online **Aziatische supermarkt**, webshop en 20 fysieke winkels. <http://www.orientalwebshop.nl/>

Online de **lekkerste sambals** en meer bestellen en thuis laten bezorgen? Dat kan bij: <https://sambalshop.nu>

De Indische Agenda

LET OP! Sluitingsdatum kopij op 10 september 2020

Houd u er rekening mee dat voor de hier aangekondigde tentoonstellingen, exposities en allerhande activiteiten vanwege het coronaprotocol slechts een beperkt aantal bezoekers kan worden toegelaten. Hierdoor is het in de meeste gevallen helaas VERPLICHT van tevoren te reserveren, telefonisch, via e-mail of via de bij de berichten getoonde website.

13 september 2020 Bij Eugenie in de Keuken. Ook theatermaakster Yvonne Groeneveld gaat weer in haar keuken los. Zij neemt u mee in haar keuken-verhalen, recepten en keukenroddels. Zoals altijd bijgestaan door haar trouwe kokkie/kebon Jeffrey Overeem. Als gasten ontvangt ze Peggy Stein en Dennis Meyer. Met keukenverhalen, recepten en natuurlijk keukenroddels neemt zij haar publiek mee in haar locatie: **Werftheater**, Oude Gracht 58-60 Aan de Werf, 3511AS Utrecht. De kassa is open vanaf 13,45 uur,

Aanvang voorstelling 14.30 uur. De toegang € 16,50, 55+ en CJP € 14,50, inclusief een consumptie. Gaarne betalen met PIN en corona regels van toepassing. Reserveren

verplicht: Telefoon: 0302315440. Of: reserveren@werftheater.nl. <https://www.werftheater.nl/>

T/m 10 januari 2021: BALI - behind the scenes. Waar Bali aan het begin van de vorige eeuw nog nauwelijks bekend was als reisbestemming, barst het nu honderd jaar later, door de enorme toeristenstroom, uit haar voegen. En hoewel dit welvaart met zich meebrengt heeft het achter de schermen grote impact op de leefbaarheid van het eiland. In de expo 'BALI - Behind the

scenes', ervaar je hoe dit para-dijselijke eiland onder druk staat, maar dat de cultuur nog spring-levend is. Maak kennis met een hindoeïstische priester die tradities

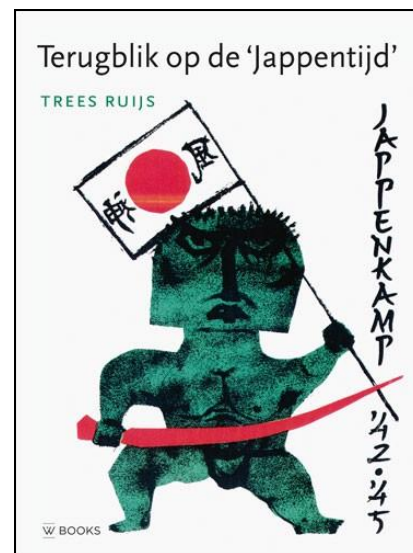

op eigen wijze in stand houdt en met de activistische kunstenaar Made Bayak die de plastic problematiek op Bali onder de aandacht brengt. De expo neemt je mee op reis naar Bali. Ontdek rituelen die je als toerist niet snel zal ervaren, krijg inzicht in de koloniale geschiedenis, bekijk bijzondere objecten en maak kennis met het werk van Balinese kunstenaars. Locatie: **Tropenmuseum**, Linnaeusstraat 2, 1092CK Amsterdam. Openingstijden: Di. t/m Zo. 10.00 – 17.00 uur. Toegang Volw € 16,00, Jeugd 4-18 jr. € 8,00. Voor reserveringen zie de website <https://www.tropenmuseum.nl/>

16 augustus t/m 15 november 2020: Terugblik op de Jappen-

tijd. Een overzichtstentoonstelling over het werk van Trees Ruijs. Trees studeerde schilderen aan de Koninklijke Academie in Den Haag. Haar jeugd bracht zij door in het voormalig Nederlands-Indië, wat in haar werk ook duidelijk naar voren komt. Zoals alle in Indië verblijvende Nederlanders, werd de uit 10 leden bestaande familie Ruijs geïnterneerd in Japanse kampen gedurende de Tweede Wereldoorlog. Veertig jaar na hun bevrijding, maakte Trees een serie over deze periode, bestaande uit 23 werken waaronder meerluiken, die buiten haar eigen ervaringen, ook ingaat op de geschiedenis. Zoals de verbeelding van de aanval op Pearl Harbor, de atoombom t/m het bezoek van Hirohito aan koningin Juliana in 1971. Toen deze serie Terugblik op de 'Jappentijd' genaamd, in 1986 voor het eerst werd tentoongesteld, verrichtte historicus dr. Loe de Jong de opening, waarbij hij opmerkte dit werk historisch gezien even belangwekkend te achten als zijn eigen bijdrage aan de geschiedschrijving. Deze serie is in het jaar van Trees' dood (2016, Trees werd 91) aan het Museon in Den Haag geschonken, ze zei hierover: mijn werk is thuisgekomen. Nu leent museum Trees Ruijs Huijs deze serie terug van het Museon, ter gelegenheid van de herdenking

op 15 augustus van de 75-jarige Bevrijding van voormalig Neder-

lands Indië. Een indrukwekkende expositie, waarin de geschiedenis van de slachtoffers van de Japanse bezetting in beeld is gebracht. Locatie: **CBS gebouw Carbon6** (parkeren via CBS – weg), Kloosterweg 1, 6412 CN Heerlen. Geopend: donderdag t/m zondag, 12.00 tot 16.00 uur Toegang: volwassenen € 6,00; kinderen tot 12 jaar gratis entree. Wij volgen het *coronaprotocol* van het RIVM voor musea. U hoeft zich niet van tevoren aan te melden. Echter per tijdseenheid mogen zich maximaal 20 personen in de tentoonstellingsruimte bevinden. www.treesruijshuijsmuseum.nl

NIGG Magazine

Voor iedereen met Indische roots

Kort Indisch

Oorlogsverhaal Henriëtte van Raalte-Geel op televisie

Op 16 september 2020 zal de Nostalgiezender ONS het gefilmde oorlogsverhaal van Henriëtte van Raalte-Geel uitzenden. Zij overleeft als kind samen met haar moeder en twee zusjes 3 Japanse concentratiekampen in het toen-

malige Nederlands-Indië. Na de oorlog wordt het gezin op de Nieuw-Amsterdam naar Nederland gerepatriëerd. Op dit schip breekt een mazelen epidemie uit, die bij benadering 104 passagiers, voornamelijk kinderen, het leven kost.

De uitzending is verzorgd in samenwerking met de Stichting Oorlogsverhalen en duurt ongeveer 12 minuten. De Nostalgiezender ONS is te vinden op het digitale kanaal 50.

1ct

MEER DAN 40
LANDEN

1ct naar
/min vaste lijn

NIEUW

Meer informatie

Colofon

Maandelijks Digitaal Magazine
Nederlands Indisch Cultureel Centrum

Hoofdredacteur: Hans Vogelsang

Redactie:

Han Dehne

Ron Kraft

Chinook de Deugd

Columnisten: Han Dehne, Jan Tomasowa

Correspondenten:

Silfraire Delhay (Indisch Platform)

Jan van Wagendonk (Japanse Ereschulden)

Yvonne van Genugten (Museum Sophiahof)

Albert van Pohn (Muziek, column)

Armando Ello (Hoezo Indo)

Ivo Pabbruwe (New Zealand)

Vormgeving & lay-out: Hans Vogelsang

Technische realisatie & verzending:

Dennis van der Ham

<http://www.borcaden.nl/>

Verschijsning: ca. de 15^e van elke maand

Sluitingsdatum kopij en advertenties:

de 10^e van elke maand

Advertentietarieven: op aanvraag

Abonnementen NICC Magazine: GRATIS

info@indisch-centrum-den Haag.nl

Postadres: Newtonstraat 660

2562 LA Den Haag - Netherlands

W: www.indisch-centrum-den Haag.nl

E: <http://indisch-centrum-den Haag.blogspot.com>

@: info@indisch-centrum-den Haag.nl

Rabobank IBAN: NL39 RABO 0129 216 836

t.n.v. N.I.C.C. te Den Haag

BIC: RABONL2U

Overnemen van (delen van de) inhoud is toegestaan, mits met bronvermelding.

© 2020 N.I.C.C. Den Haag

MUSEUM SOPHIAHOF
van Indië tot nu

MUSEUM SOPHIAHOF
van Indië tot nu

Sophialaan 10 - 2514 JR Den Haag - Tel: 070-2002500

MUSEUM SOPHIAHOF IS GEOPEND:
dinsdag t/m zondag van 11.00 tot 17.00 uur

Toegangsprijzen:
Volwassene: € 9,50.
Kind 0-4 jr.: gratis
Jeugd 5 t/m 18 jr.: € 6,50.
CJP/Veteranenpas/Ooievaarspas: € 6,50
Groepen (> 15 pers.): € 6,50 pp.

Herdenkingssymbool Melati

De Melati, de Indische jasmijn, is het herdenkingssymbool dat u onder andere kunt dragen op 15 augustus.

Prijs: per stuk : € 3,00; per 5 stuks: € 12,50; per 10 stuks: € 25,00

De prijzen zijn incl. administratie- en verzendkosten (Nederland)

Bestellen: <http://webshop.indieherdenking.nl/nl/>

BORCADEN
BORCA ONLINE

Torenstraat 48a | 2513 BS Den Haag | Tel: 070-3642806

	N A A M	e – M A I L A D R E S
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		

Deze e-mail-adressenlijst 'knippen en plakken' en versturen naar e-mail: info@indisch-centrum-den Haag.nl of printen en versturen per post (voldoende frankeren) naar: Administratie NICC Magazine # Newtonstraat 660 # 2562 LA Den Haag